

бярэзка №5

№ 5/2018(1080)

ISSN 0320-7579

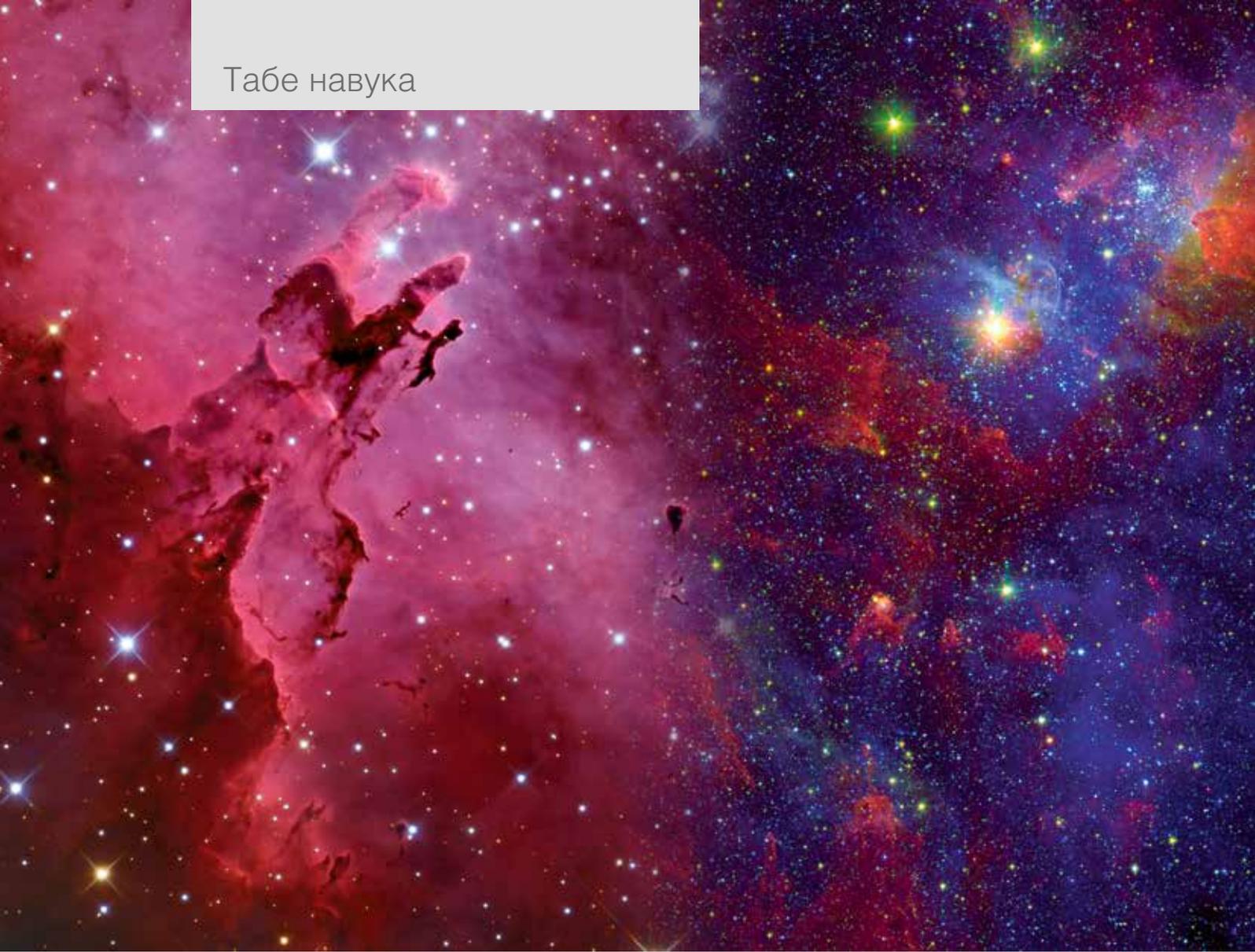
Kelias*

Заўсёды выбірайце самы складаны шлях — на ім вы не сустрэнеце канкурэнтаў.

Шарль дэ Голь

*Kelias — з літоўскай «шлях» — тэма нумара.

Куды вядзе Млечны Шлях

Што такое Млечны Шлях, ведаюць нават тыя, хто не хадзіў на ўрокі астраноміі. На ўсялякі выпадак нагадаем: Млечны Шлях — гэта галактыка, у якой мы з вамі жывём. І не, яна не падобная да шляху (аўтар раней таксама так думаў). Яна падобная да спіралі, у яе цэнтры — прадаўгаватая перамычка, у якой працягваюць нараджацца новыя зоркі. Але гэта можна і ў Вікіпедыі прачытаць. А вось што сапраўды цікава, дык гэта гіпотэзы нашых продкаў, адкуль гэты самы Млечны Шлях ўзяўся.

Назва «Млечны (малочны) шлях» з'явілася дзякуючы старажытнагрэцкаму міфу. Грэкі лічылі, што зорная паласа на небе — гэта след ад груднога малака багіні Геры. А пралілося яно так: Зеўс папрасіў пасланца багоў Гермеса аднесці яго нованароджанага сына Геракла на Алімп і незаўважна пакласці побач са спячай багіняй-жонкай, каб дзіця змагло выпіць яе чароўнага малака. Так Геракл, народжаны смяротнай жанчынай Алкменай, павінен быў наблізіцца да неўміручасці багоў і стаць непераможным. Аднак Гера прачнулася і, убачыўшы чужое дзіцяці побач, адштурхнула яго ад сваіх грудзей, і малако разлілося па небе.

У індзейцаў на гэты конт сваё меркаванне: па легендзе, даўным–даўно на зямлі жылі дзве сястры — Бірузовая Дзева і Дзева Белай Ракавіны. Паколькі свет быў зусім пустым, а людзі — малалікімі і неадукаванымі, Бірузовая Дзева вырашыла вандраваць і вучыць смяротных, як здабываць агонь, будаваць дамы, паляваць і ўвогуле змагацца са знешнімі ўмовамі. Жылі сёстры на краі зямлі, а падарожжы вялі іх з кожным разам усё далей. Каб Бірузовая Дзева магла хутка вяртацца дадому, богі стварылі на небе Белую Раку: надосвітку Бірузовая Дзева выпраўлялася ў шлях, а пасля заходу сонца вярталася па ёй да сястры.

Многія міфы пра Млечны Шлях звязаны з жывёльным светам. Жыхары уральскіх гор думалі, што па Млечным Шляху арыентуюцца пералётныя птушкі, а таму і называць яго трэба Шляхам Птушак. Легенда обскіх уграў (агульная назва вугорскіх народаў Заходняй Сібіры) распавядае, што ва ўсім вінаваты... шасціногі лось. Маўляў, даўным–даўно ў лася было шэсць ног, і ніхто не мог за ім угнацца, пакуль на паляванні не выйшаў Сын бога — продак усіх обскіх уграў. У пагоню за ласём ён выправіўся на лыжах са свяшчэннага дрэва. Млечны Шлях — гэта лыжня паляўнічага, а Вялікая Мядзведзіца — сам лось.

Манголы асацыявалі Млечны Шлях з заваяваннямі Мангольскай Імперыі. На іх думку, «Тэнгэрыйн нам» — «нябесны шлях» — гэта хмары пылу, якія падняліся ад тупату ног і капытоў шматлікай мангольскай арміі.

Хрысціянская версія паходжання Млечнага Шляху такая: па гэтай дарозе анёлы падымаюцца на нябёсы, а яшчэ праз яе можна ўбачыць, што адбываецца там, наверху.

Балгары падарылі Млечнаму Шляху сваю назву: Кумава Салома, або проста Салома. Гэты міф найбольш іранічны: адной суровай зімой у беднага чалавека скончыўся корм для валоў, і, каб выратаваць жывёлу ад галоднай смерці, вырашыў той скрасці салому ў свайго кума. Цёмнай ноччу пайшоў чалавек да хаты кума, набраў саломы ў кошык і рушыў назад. Аднак кошык быў дзіравы, і ўвесь шлях саломінкі высыпаліся на зямлю. Калі чалавек прыйшоў дадому, у кошыку не было ні саломінкі. Як настала раніца, ўладальнік саломы выйшаў з хаты карміць сваіх валоў. Ubачыў ён прапажу, пайшоў па следзе з саломы і выйшаў да дома свайго кума. Той адпіраўся, але, калі ўбачыў след, засаромеўся і ва ўсім прызнаўся. Тады другі сказаў: «Хай вечна гарыць гэтая крадзеная салома, каб усе ведалі і памяталі, што нельга красці ў кума». З тых часоў гарыць у небе Кумава Салома.

Жэня Вялько

Новы позірк

Сёння мы размаўляем з Настай Грышчук. Яна з тых людзей, хто робіць праект «Haroshak.by» — пра нашы гарады, пра тое, як жывуць людзі, і пра тое, што ў нас сапраўды ёсць чым ганарыцца. Назва рубрыкі нашых інтэрв'ю — «Гісторыя поспеху» — крыху збянтэжыла гераіню. Хіба яна — гэта поспех? Але калі вы робіце тое, што вам падабаецца, ці не поспех гэта? Шукайце сябе, калі ласка, і знаходзьце — так, як зрабіла яна.

— Ты ў праекце з самага пачатку?

— Адначасова так і не, таму што сам праект як ідэя існаваў ужо з паўгады. І былі знятыя некалькі перадач: Мінск з Андрусём Такіндангам, Віцебск з Уладзімірам Булаўскім і зімовы Полацк з Ігарам Палынскім. Не хапала чалавека, які звёў бы ўсё гэта разам і запусціў. Гуманітарыя ім не хапала.

А як я сюды трапіла? Здымалі Лепель, адкуль я родам. Аператар мяне ведаў асабіста, паклікаў на здымкі ў якасці гераіні, а потым я засталася ў праекце — яно неяк атрымалася само.

— Гарошак як маскот у вас з'явіўся крыху пазней, так?

— Можна лічыць, што ён з'явіўся разам са мной. Ён не планаваўся. Але мне захацелася неяк матэрыялізаваць назву праекта. 18 мая мы запусцілі суполкі — гэта і ёсць афіцыйная дата пачатку нашага існавання. Тады ж з'явіўся Гарошак.

У яго ў руках і нагах кабель з тэлефоннага проваду — так ён «на сувязі з рэчаіснасцю». Ён як наша планета: зроблены з другасных рэчаў, з зорнага пылу. ☺

А вось вочы... З імі была сумная гісторыя. Першапачатковы варыянт атрымаўся такі жудасны, што я не магла спаць у адным пакоі з гэтым гараханём. Ён быў

рэальна страшны: глядзеў жоўтымі маніякальнымі вочкамі, і, дзе б ты ні знаходзіўся, ён цябе бачыў. Ужо потым мы зрабілі яму «кастынг на вочы» і выбралі мілыя і зялёныя, а не жоўтыя і дэманічныя.

І калі мы ездзілі ў Капыль з Кацяй Тарасавай, яна задала слушнае пытанне: «Зіма на вуліцы, дык чаму ён без штаноў?..» Я прызадумалася, ці не зрабіць яму колькі строяў.

— Калі ласка, Наста, як праходзіць тыдзень гэтага прыгажуня?

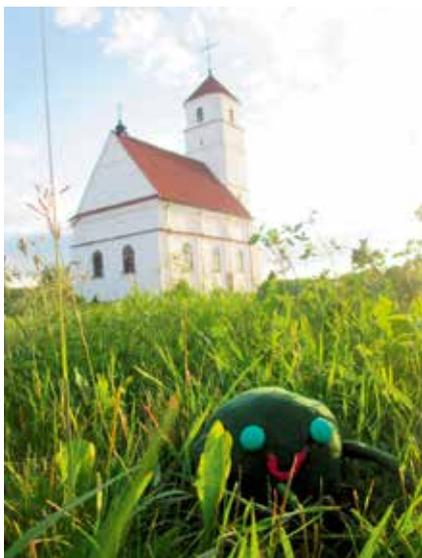
— Калі няма выездаў, то ён сядзіць дома — яму тут цёпленька. Калі мы адпраўляемся на выезд, Гарошак едзе з намі і ўвесь час пільнуе дарогу: каб што цікавае не прапусцілі. Трэба сказаць, нашы выезды часта нагадваюць прыгоды Паравозіка з Рамашкава. Потым Гарошак прыязджае ў горад N, і яго пачынаюць бязлітасна ціскаць... Не абыходзіцца без спантаных фотасэнтаў. На сёння на збіралася ладная галерэя, якую можна назваць «Гарошак і знакамітасці»: ад Насты Кудасавай да Юрыя Жыгамонта. Такі зорны хлопец. ☺

Бываюць пазাপланавыя «мерапрыемствы». Перад стагоддзем абвяшчэння Беларускай Народнай Рэспублікі ён, напрыклад, удзельнічаў у вандроўцы, арганізаванай «Адвечным шляхам»: аглядалі Мінск у ракурсе 1918 года.

Але даволі складана сказаць пра дзень канкрэтна Гарошка, бо збольшага яго місія — працанатхняльнік, талісман каманды. Такі магніт: прыцягвае ідэі. Зрэшты, прыгодаў у яго было больш, чым у мяне, і гэта пры тым, што Гарошку няма і года. Так атрымліваецца, што, калі я некуды еду па-за межамі працы, ён едзе са мной. Адночы паехала ў Кіеў: ён, як належыць, пафатаграфавалася з коцікамі, з вожыкам у тумане, Залатой Брамай... А на зваротным шляху машына зламалася і давалося пакінуць яе недзе ў Пылыпавічах. І ў гэтых Пылыпавічах ён прасядзеў два тыдні.

— А ці ёсць гісторыя назвы «Гарошак у кансервах»?

— Тут гісторыя амаль як з «Apple». Ёсць такая паказка, нібыта Стыў Джобс сказаў камандзе: «Калі нічога не прыдумаеце, назаву кампанію яблыкам...» У нас

падчас абмеркавання — мазгавога штурму — было прапанавана: давайце на-
завём гарохам! Усе пасмяяліся. А цяпер мы «Гарошак».

«У кансервах» дадалося потым. Тут ёсць хітра схаваныя сэнсы: мы прыязджа-
ем у горад і фіксуем адзін яго нейкі стан: зімовы Полацк, напрыклад. Нам паказ-
вае адзін горад адзін канкрэтны чалавек. Атрымліваецца горад, закансерваваны
ў часе і ўяўленні. Ты потым можаш прыехаць у той жа самы горад, але ён будзе
ўжо іншым.

— А можаш расказаць пра свой уласны тыдзень?

— Рабочы графік мусіць быць у любым праекце, бо калі няма нейкіх мінімаль-
ных правілаў, то ўсё разваліцца. Наш асноўны праект, які мы будзем рабіць, па-
куль зможам, — гэта «Ногі ў рукі». Ролікі выходзяць два разы на месяц. Людзі
казалі: «Памірай, а жыта сей». Перафразуючы датычна нашай працы: хоць памры,
а каб выпуск быў.

Летам з гэтым праблем няма. Бывала, за тыдзень здзяйснялі некалькі выездаў: на-
двор'е дазваляла. Зімой ты так не паездзіш: адзін дзень памёрз — два тыдні хварэш.

З мая да лютага ў нас выходзілі «Знакамітыя беларусы» — гэта такія кароткія
відэа з фоташэрагам, тэксты (усе арыгінальныя) начытвалі запрошаныя дыктары.
Калі апублікавалі 50 выпускаў «Знакамітых беларусаў», яны нас трохі прытамлілі,
мы вырашылі крыху адпачыць: пакуль мы іх не выпускаем, але гэта не значыць,
што праект спыніў існаванне. Увосень чакайце запуск другога сезона.

На месца «Беларусаў» пакуль што прыйшлі «Тры пытанні». Часам можна
заўважыць, што ў беларусаў быццам нейкі комплекс непаўнавартасці: яны як пад-
леткі, якія яшчэ не вызначыліся, хто яны, і кідаюцца з крайнасці ў крайнасць. І ста-
ла цікава, як беларусы ўспрымаюць самі сябе. Гэта як з гарадамі, дзе ты можаш
пра адно месца запісаць дзясятка відэа з рознымі людзьмі, і кожны выпуск атры-
маецца адрозным. І на гэтыя тры пытанні: хто такія беларусы, што такое Беларусь
і якая яна, беларуская мова, — можна бясконцу колькасць разоў атрымаваць

новыя адказы. І потым, калі іх скласці, атрымаецца цікавая мазаіка. Ужо цяпер бачна, што людзі даюць зусім розныя адказы. Напрыклад, у Насты Кудасавай бачанне не палітычна–геаграфічнае, а паэтычнае. Такінданг казаў больш з пункту гледжання падарожніка, які шмат дзе бывае.

— Хто выбірае, куды ехаць?

— У нас увогуле ўвесь праект робяць два чалавекі: за машыну, самі здымкі, мантаж праграмы адказвае Генадзь, усё астатняе раблю я: каардынацыя і пошук людзей, сцэнар, рэдактура, праца з чалавекам падчас здымак і гэтак далей. І трэба, каб абодвух задавальняў выбар.

Збольшага ўсё залежыць ад жадання. Куды хочаш — туды і едзь. Але ёсць аб'ектыўныя фактары: зімой кароткі светлавы дзень — далёка не паедзеш. Напрыклад, у студзені мы вярталіся са Слоніма і а сёмай вечара было цёмна, як ноччу. Да таго ж, стаяў такі туман, што ад капота было бачна з паўметра дарогі.

— Што першаснае: чалавек ці горад?

— Напэўна, першасны ўсё ж чалавек. Калі трапіцца чалавек абыякавы, то ён можа і Гародню запароць. Ты будзеш хадзіць па ёй і нічога не ўбачыш. Тут касцёл, тут замак, а тут жыві князь. Ну і што? Гэтыя гістарычныя звесткі вядомыя і так. А ты пакажы сваё стаўленне. Можа, цябе не задавальняе рэстаўрацыя лютэранскай кірхі?..

А можа быць такое, што ў быццам бы звычайных Жыткавічах чалавек табе пакажа такое, што ты самлееш у захапленні.

Я заўсёды кажу героям: «Мы паказваем горад праз чалавека і чалавека праз горад». Аблічча горада залежыць ад таго, наколькі яго можа ажывіць герой перадачы. Калі ты сам не любіш гэтае месца, то глядач не зможа яго палюбіць. Зараз, напрыклад, больш за ўсё праглядаў у Жодзіна. Бо Тарас Шчыры справіўся ідэальна. Ён гаворыць пра агульнавядомыя месцы: пляж «Брызгалаўка», чыгуначны пераезд... Здаецца, ну што такога ў самым звычайным пераездзе? Аказалася, для горада гэта немалая праблема. Тарас распавёў нешта сваё, асабістае, як жыхар горада, а не старонні апавядальнік. У гэтым і «гісторыя поспеху».

— Калі ты зацікавілася Лепелем?

— У школьныя часы, калі засяродзіла ўвагу на тым, што герб Лепеля — «Пагоня». Гэта заінтрыгавала. Потым з'явіўся помнік Сапегу. І ты думаеш: а чаму Сапега?.. Горад сам дае падказкі, ты пачынаеш цягнуць за кожную асобную нітачку і раскручваць гісторыю.

Літаратура таксама падштурхоўвала да «ведання». Калі браць літаратурную частку, то з–пад Лепеля Тодар Кляшторны. Потым — да нас часта прыязджаў Анатоль Вярцінскі. Ці вось, напрыклад, Ян Чачот. Яго выслалі ў Сібір пасля таго, як выкрылі філарэтаў. Ён вярнуўся і яму дазволілі жыць у Лепелі, дзе ён працаваў у канцылярыі. Міжволі думаеш: вось ён тут жыві, а што рабіў вечарамі, куды хадзіў, што тут увогуле можна было рабіць? І я шукала адказы.

(Калі знойдзеце, што рабілі па вечарах пісьменнікі, якія жылі ў вашых гарадах, пішыце нам!)

Цікава глядзець на гісторыю, калі бачыш у ёй чалавека, калі сам пераносішся ў часе.

— І ваша мэта — не проста паказаць горад?

— Канешне! Гэта вельмі проста — сабраць інфу і нагаварыць яе на камеру. Мы ж адмыслова абіраем героя з «мясцовых». Чаму? Мы хочам паказаць, што ў любым мястэчку знойдзецца чалавек, якому будзе не ўсё роўна, які будзе ведаць гісторыю не таму, што ён краязнаўца, а таму што яму цікава. І пры гэтым — будзе жыць у сучаснасці.

Калі паглядзець іншыя відэапраекты, напрыклад, «Падарожжы дылетанта», — яны маюць гістарычную скіраванасць: звяртаюцца ў мінулае і робяць лекцыю пра гісторыю. Ты сучаснасці там не ўбачыш, ты не пачуеш галасы людзей, якія там жывуць. І атрымліваецца, што мы займаем нішу, якую да гэтага ўвогуле ніхто не кранаў.

Так, мы закранаем гісторыю, але як частку сучаснасці. Чаму, напрыклад, нам трэба пра касцёл распавесці? Таму што ён сёння жыве.

Я спадзяюся, што людзі, якія глядзяць, якія будуць глядзець наш праект, па-лепшаць свае ўражанні ад сучаснай Беларусі. Дзеля таго, у прынцыпе, і працуем. Ты сам прыехаў і змяніў сваё меркаванне: убачыў, што горад абалдзены, што там ёсць такія цікавыя людзі. І ў тваёй галаве штосьці пстрыкнула і памянлася. І ты па-іншаму ўжо ўспрымаеш усю краіну. Ёсць шанец, што ў тых соцень людзей, якія цікавяцца нашым праектам, таксама штосьці «пстрыкне».

Мне самой здавалася, што я шмат дзе была, паглядзела дастаткова. Але, пагаварыўшы з мясцовымі, якія ведаюць гэта ўсё знутры, я разумею, што Беларусь нашмат жывейшая і цікавейшая, чым здавалася. Але ўсё гэта нідзе не агучваецца. І я хачу гаварыць пра гэта, каб гэтыя словы існавалі ў нашай прасторы.

Яшчэ хочацца каб людзі ведалі больш пра мясцовыя ініцыятывы. Яны вядомыя (ці невядомыя) у сябе, але далей за свой рэгіён не выходзяць. А хочацца распаўсюджваць інфармацыю пра іх. Я хачу шукаць людзей, якія без прымусу, па сваім жаданні, робяць на месцах нейкія цікавыя рэчы для іншых людзей. Пра гэта пішуць мала, таму што гэта не хайп, гэта не дае прагляды. Але для нас прагляды — не самамэта. І гэты падыход дае магчымасць звяртаць увагу на такія вольныя добрыя рэчы.

(Калі вы ведаеце пра мясцовыя ініцыятывы, пішыце нам!)

Святлана Курганова

У чатыры рукі

Усе прыгодніцкія гульні, калі зводзіш іх да адной тэмы, будуць пра «шлях». І ў кожнай добрай відэагульні ёсць штосьці ўнікальнае, што вылучае яе з шэрагу другарадных адвенчур. І як тут выбраць адну, «асабліваю»? Задача цяжкая, але рэальная.

Brothers: A Tale of Two Sons (англ. «*Браты: Сказ пра двух сыноў*») — прыгодніцкая відэагульня 2013 года, распрацаваная Starbreeze Studios. Распавядае даволі банальны і немудрагелісты сюжэт: два браты адпраўляюцца за чароўнай вадой Дрэва Жыцця, каб выратаваць бацьку, які злёг са смяротнай хваробай. Яны толькі нядаўна страцілі маці, і таму страх трагедыі не дае ім марудзіць. Колькі мы такіх гісторый бачылі? Не злічыць.

Але ў «Братоў» ёсць адметная рыса: кааператыўнасць. У гульні для аднаго гульца! Браты рухаюцца незалежна адзін ад другога, і імі абодвума кіруе гулец. Чаму гэта плюсик у карму гульні?

Па-першае, гэта цудоўная механіка. Шлях братоў — шэраг «хаджэнняў» і просценькія пазлы. Неабходнасць гуляць адначасова за двух герояў сімвалічна ўскладняе гульню, бо патрэбна думаць «за дваіх». Часта трэба думаць хутка і дзейнічаць сінхронна. Такі цікавы і, галоўнае, асэнсаваны геймплэй.

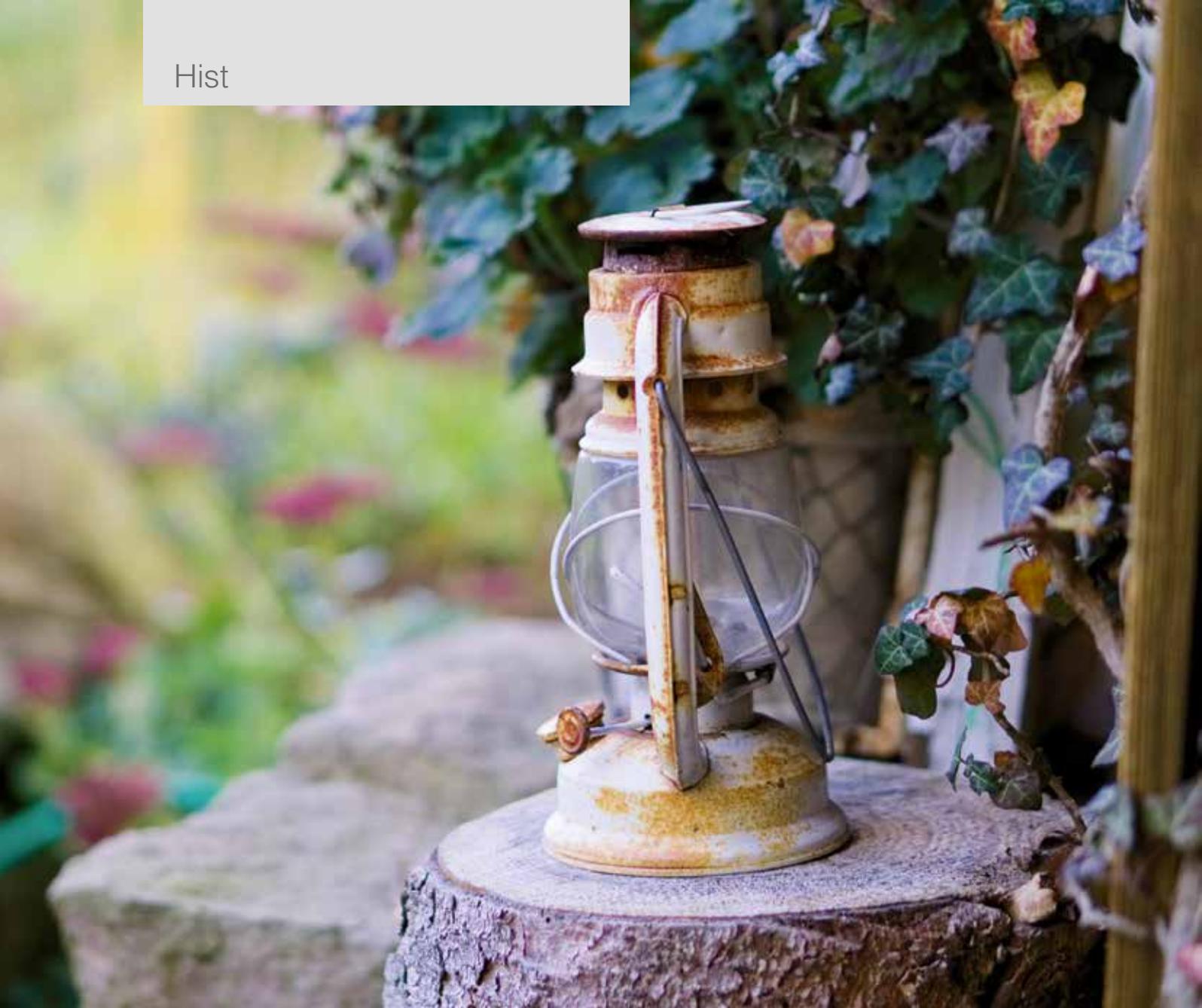
Па-другое, у гісторыі, складзенай з найўных клішэ, гэта дадае гульцу адчуванне далучанасці. А ўмоўнае развіццё персанажаў, адлюстраванае ва ужыванні гэтай механікі, напрыканцы можа і расчуліць, нават калі ўвогуле гульня не выклікала моцных уражанняў праз сваю гісторыю. Ёсць мноства прыкладаў, калі людзі гулялі ў «Братоў» не сам-насам, а разам з братам/сястрой, і эмоцыі ад такой сапраўды кааператыўнай гульні не праходзілі яшчэ доўга!

«Браты» — адвенчура невялікая, спакойна праходзіцца за адзін вечар. Але ў яе хочацца вяртацца, проста каб любвацца мясцовымі пейзажамі. Самі героі недэталізаваныя, і іх грубыя фігуркі наўрад ці каго-небудзь уразяць, але фігуркі гэтыя жывуць у яркім, атмасферным свеце. Пранізлівы, светлы саўндтрэк арганічна ўплятаецца ў карцінку і захапляе сэрца гульца шчырасцю і чысцінёй гука.

У гульні няма складаных глыбокіх дыялогаў пра роднасць, любоў і пераадоленні. Больш за тое: героі ўвогуле размаўляюць выключна па справе і на неіснуючай мове. І ў «субтытрах» патрэбы няма, усё зразумела і так. Магчыма, для такой прастай гісторыі гэта і не камплімент. Магчыма, «Браты» толькі выйгралі б, калі б мы маглі назіраць за развіццём адносін паміж героямі не толькі праз архетыпічныя дзеянні і зразумелыя толькі на эмацыйным узроўні выгукі. Магчыма, гульня была б больш «багатай». Больш персанальнай. Магчыма, «Братам» варта было б увогуле прыбраць усе «размовы» — пакінуць толькі мову цела. Магчыма, такі мінімалізм зрабіў бы гульнію больш пранізлівай. Магчыма...

Але ёсць жа нешта чароўнае ў гісторыях, якія мы разумеем без перакладу? Без слоў?..

Валерыя Дзяткова

Хто, калі і навошта запальваў ліхтары ў Мінску (Гісторыя вулічнага асвятлення ў сталіцы)

Залітыя святлом вуліцы сучаснага Мінска, архітэктурная падсветка, святочная ілюмінацыя сведчаць, што некаму гэта было патрэбна. Прычым важна было асвятліць не толькі свой дом і дарогу да яе, але і ўключыць ліхтары ва ўсіх раёнах, завулках і тупіках.

У пачатку XIX стагоддзя ў Мінску ўключылі першыя масляныя ліхтары, з 1848 года іх змянілі на спіртавыя, з 1868 года асвятляўся газай, а ў 1895 была пабудавана электрастанцыя.

Прычыны для такіх змен толькі на першы погляд відавочныя.

Вядома, кожны раз хацелася мець больш яркае асвятленне. Аднак на самой справе прычын пераходу, напрыклад, на спірт было некалькі. І галоўная з іх вельмі далёкая ад дбанняў пра якасць: «... вельмі важна адкрываць новыя крыніцы для збыту хлеба ў выглядзе віна ці спірту». У *«Справе аб увядзенні ў Мінску спіртавога вулічнага асвятлення» (1849)* ёсць тлумачэнне: «Увядзенне спіртавога асвятлення <...> мае немалаважныя гаспадарчыя выгады ў параўнанні з іншымі спосабамі асвятлення, мае новую выгаду для земляробства». Загад *«Аб увядзенні спіртавога асвятлення ў сталіцах і гарадах прывілеяваных губерняў»* быў абнародаваны 31 жніўня 1848 года. Пасля гэтага пачалі весці разлікі, «у што могуць абыйсціся выдаткі на пераробку ліхтароў, на выраб спірту, якім чынам мяркуецца пакрыць гэтыя выдаткі». Таксама было выдадзена *«Прадпісанне Мінскаму паліцмайстару, усім гараднічым, членам Гарадскіх дум»* ... «Ці знаходзяць яны магчымым ўвесці спіртавое асвятленне, колькі спатрэбіцца ўвесці ліхтароў, у што абыйдзецца пераробка і прылады, колькі трэба на выраб спірту».

Разлічыўшы ўсе выгады новага спосабу асвятлення, гарадскія ўлады вырашаюць закупіць вялікую партыю ліхтароў для асвятлення горада ў Пецярбургу, дзе існавала цэлая сістэма іх мантажу і абслугоўвання. А спірт быў мясцовы. Улады горада заключылі дамову з памешчыкам Багдашэўскім, які меў спіртавы завод у Вязынцы. Ён увозіў у Мінск спірт, які пасля адпраўлялі да аптэкара Гольдберга. Той рабіў спецыяльную асвятляльную вадкасць. Аптэкар даводзіў спірт да патрэбнай кандыцыі, ачышчаў, дадаваў шкіпідар, канапляны алей і ператвараў усё ў асвятляльную вадкасць. У дакументах захавалася ўнікальны рэцэпт асвятляльнай спіртавой вадкасці. Яе трэба было рыхтаваць «на аснове чыстага віннага спірту (146° па Нільсу) і змешваць са шкіпідарам (на 78 вёдраў спірту 22 вядра шкіпідару)...». Таксама ёсць папярэджанне: «Неабходна, каб спірт прызначаны быў не для піцейных дамоў, а для тэхнічнага ўжывання».

Асобным рашэннем гарадской управы асвятленне было замацавана за паліцыяй. Указам Мінскага губернскага праўлення ад 1 чэрвеня 1848 г. *«Пра асвятленне па горадзе Мінску»* было вызначана: «У мэтах выканання гэтага ўказу з боку паліцыі: знайсці людзей для выканання абавязкаў ліхтаршчыка; ўсталяваць 150 ліхтароў; вызначыць пастаянную колькасць ліхтаршчыкаў — 10, кожнаму па 15 ліхтароў. Назіранне за камандай <...> даручыць грандмейстару пажарнай каманды; атрымліваць з аптэкі Гольдберга вадкасць — на дзяжурнага паліцыі; дастаўляць спіртавую вадкасць — на паліцмайстара».

Гарадская ўлада шукала яшчэ і больш танны варыянт абсталявання. Вельмі папулярнае ў Еўропе газовае асвятленне так і засталася нерэалізаванай магчымасцю ў Мінску. Аб'ёмная *«Справа аб асвятленні горада Мінска газай»*, збрасураваная у 1873 г., распавядае нам пра ініцыятыву пераходу на яркае газовае асвятленне. Аднак абсталяванне было занадта дарагім, трэба было будаваць спецыяльны завод, які б выпрацоўваў газу. Гэта аказалася не па сілах гарадской управы.

Як і ў любой справе, заснаванай на немалых грошах, у забеспячэнні горада святлом не апошнюю ролю адыгрывала канкурэнцыя уладальнікаў. Мінская гарадская дума, якая заключыла доўгатэрміновы кантракт на газовае асвятленне з купцом Ліхтэрманам, не падтрымлівала прапанову ўвядзення электрычнасці. 30 верасня 1873 г. быў падпісаны кантракт паміж Мінскай гарадской думай

і купецкім сынам Гіршам Ліхтэрманам. У дакуменце было пазначана, што «Падрадчык Ліхтэрман, які ўзяў на сябе асвятленне горада газай, павінен вытвараць асвятленне 250 ліхтарамі, мяркуючы кожны месяц 22 цёмныя ночы, і асвятляць, пачынаючы з вечара кожнага дня: у верасні — 6 ½ гадзін (і так графік па месяцах)... за ім ўладкаванне ілюмінацыі ў высокаўрачыстыя дні без усялякай узнагароды». Менавіта Гірша Ліхтэрман займаўся асвятленнем многія гады.

Вядома ж, улічваліся зручнасць і бяспека: спіртавыя і газавыя ліхтары былі прычынай пажараў.

Асвятленне вуліц горада часта становілася справай аднаго энтузіяста ці нават прыводзіла да канфлікту паміж ініцыятарам і гарадскімі ўладамі. Запальваць ліхтары ў горадзе было для адных службай, для другіх — служэннем, для трэціх — справай сям'і і паспяховым бізнесам.

Для таго, каб запаліць ліхтар на вуліцы, патрэбныя былі намаганні і воля многіх: гарадской улады, архітэктара (ён праектаваў размяшчэнне ліхтароў), купцоў і памешчыкаў (якія выраблялі алей, спірт, газу, закуплялі ліхтары і абсталяванне), аптэкара (рыхтаваў асвятляльную вадкасць — у выпадку са спіртавым асвятленнем), паліцыі (сачыла за бяспекай ліхтароў і змесціва), ліхтаршчыка.

Такім энтузіястам-адзіночкай выглядае гарадскі галава граф Караль Гутэн-Чапскі. У 1893 г. гарадскі галава на пасяджэннях гарадской думы прапаноўвае ўвесці электрычнасць, але яго ніхто не падтрымлівае. («Журналы пасяджэнняў Мінскай гарадской думы за 1893 г.») У спісе спраў, прадстаўленых на пасяджэнні 5 красавіка 1893 пазначана: «№13. Па заяве Галосных аб разглядзе пытання аб увядзенні

ў горадзе электрычнага асвятлення». Але, як аказалася, «слуханне пытання адкладзена». Пасля пытання было пастаўлена на пасяджэнне 3 мая. І зноў слухаць яго не сталі.

Прапанова Чапскага асвятліць Мінск з дапамогай электрычнасці толькі нам падаецца патрэбнай. Яго сучаснікі не падтрымалі ідэю электрыфікацыі. У газеце «Мінскі лісток» 1893 года (30 красавіка, №35) у справаздачы аб гарадскім бюджэце чытаем: «...Пры такім бюджэце можна было б і тэатр здаваць бясплатна, і адну гарадскую школу дадаць, і акраінам горада надаць больш увагі, як, напрыклад, па пытанні асвятлення вуліц ці забеспячэння вадаправоднай вадой. Няма сумневу, што праекты ў такім духу існуюць; пытанне толькі ў тым, як паставіцца да іх новая дума. Мяркуючы па ходзе некаторых пасяджэнняў, можна думаць, што новы склад галосных да новаўвядзенняў ставіцца скептычна. Гэта даказана на пытанні аб электрычным асвятленні. Пратэст у гэтым пытанні мае свае рэзонныя бакі. Калі дапусціць, што асветлены будзе толькі цэнтр і пры гэтым усяго 0 лямпамі. Вузкасць вуліц мае ў гэтым выпадку значную ролю. Святло будзе канцэнтравана толькі ў вядомым раёне. Прысутнасць газавых ліхтароў таксама неабходнае, а акраіны па-ранейшаму застаюцца ў цемры».

У гэты ж час, 4 верасня 1893 г. на пасяджэнні гарадской думы абмяркоўваюць пытанне аб газавым асвятленні (гэта быў гарантаваны даход). Перадаюць гэтую праблему «адмысловай камісіі, абранай па пытанні аб газавым асвятленні горада». Ды і прадаўцы газавых лямп яшчэ доўга змагаюцца супраць электрычнасці і рэкламуюць сваю прадукцыю («Новыя патэнтаваныя газавыя лямпы. Газавыя лямпы... са святлом да 200 свечак, па прыгажосці, бляску і эфекце з'яўляюцца поўнай заменай электрычнасці... Рэкамендуецца для тэатраў, вялікіх крам, рэстаранаў, фабрык, вуліц і інш.» («Мінскі лісток» 1895 г., №60).

Але Чапскі не кідаў гэтай справы. Нямецкая фірма «Брэге» прапанавала дарагія электрычныя ліхтары. Але, як ашчадны гаспадар, граф знайшоў больш танны варыянт: абсталяванне прывезлі з ваеннага порта Лібава (Ліепая). Гэта было ўжо выкарыстанае абсталяванне, і для ваенных патрэб яно не падыходзіла. Але для

асвятлення горада яго было дастаткова. І ў 1895 годзе ў Мінску на Захар'еўскай вуліцы ў раёне сучаснага цырка была пабудавана электрастанцыя. Першыя ліхтары з'явіліся на цэнтральнай гарадской вуліцы — Захар'еўскай. Чытаем у нататцы з «Мясцовай хронікі» 1895 г. (24 лістапада): «20 лістапада прыцягнуты да адказнасці легкавы рамізнік №11 Франц Іваноў Пятровіч за хуткую і неабачлівую язду па Захар'еўскай вуліцы ў 2 гадзіны дня, з прычыны чаго закрунуў воссю пралёткі тэлеграфны слуп, і ад страсення слупа разбіўся шклянны электрычны шар, які каштуе 60 кап.»

Грошай на электрычнае асвятленне у гарадской казне не заўсёды хапала — і Чапскаму кожны раз рабілі заўвагі з нагоды яго праектаў. У нататцы «Разважанні наконт справаздачы аб пасяджэнні Думы 26 жніўня» чытаем: «Пасяджэнне аказалася вельмі цікавым і павучальным, у адрозненне ад іншых. Як водзіцца, нечакана з'явілася пільная патрэба дастаць грошай... і, як водзіцца, у наяўнасці не было ні граша. І сталі тут вымысляць, адкуль бы грошай узяць? Не было яшчэ пасяджэння, калі гласныя не напрактыкоўвалі б сваёй дасціпнасці над пытаннем аб здабычы грошай; і якія хітрыя лазейкі яны заўсёды знаходзілі, але што найбольш здзіўляе, знаходзілі, можна сказаць, з месца ў кар'ер, па натхненні звыш.

Патрэбныя былі грошы на маставыя — абклалі ўсіх чацвераногіх, што бегалі па маставых. Спатрэбіліся грошы на электрычнасць — надбавілі на ваду: бо электрычнасць атрымліваецца пры ўдзеле вады. Спатрэбіліся грошы на ваду — абклалі кумпякі, і тут сувязь для ўсякага відавочная: кумпякі перад запяканнем заўсёды замочваюць у вадзе... Матывіроўкі ўсе слушныя, а, галоўнае, вельмі дасціпныя».

Тым не менш, электрычнасць набірала папулярнасць; яна здзіўляла і ўражвала жыхароў горада. Гэта даказвае рэкламная аб'ява з «Мінскага лістка» 1896 г. На першай старонцы — рэклама музея-паноптыкума (музея васковых фігур і розных рэдкасцей: егіпецкіх і перуанскіх мумій, выступаў жанглёраў, ліліпутаў, прадказальнікаў). У першым радку аб'явы паведамляецца (вылучана тлустым шрыфтам!): «Музей звонку і ўнутры асветлены электрычнасцю». Атрымліваецца, што электрычнасць — не меншая на той момант рэдкасць, чым васковыя фігуры, егіпецкія муміі і лятаючая фея.

На фоне ўсіх удзельнікаў вулічнага асвятлення асабліва вылучаецца дынастыя купцоў Ліхтэрман: Юдэль, Абрам, Гірша. На працягу XIX стагоддзя яны займаліся асвятленнем вуліц горада і святочнай ілюмінацыяй. Цікава, што іх прозвішча перакладаецца з нямецкага як «чалавек святла» і пераклікаецца з беларускім «ліхтар». Запальваць агні вялікага горада было сапраўдным прызначэннем гэтай сям'і.

Гісторыя вулічнага асвятлення ў сталіцы яшчэ раз пацвярджае думку Рамена Ралана: «Каб азараць святлом іншых, трэба насіць сонца ў сабе».

Р.С. Дзякуем за дапамогу ў даследаванні гісторыі вулічнага асвятлення стваральніку музея УП «Мінгарсвятло», ініцыятару і энтузіясту, Васілю Падуце.

Цімафей Камлюк
Людміла Камлюк-Ярашэнка

Чараўніцтва старога кіно

Ці старэюць фільмы? «Так, старэюць», — адкажаце вы. Якасць запісу, акторская гульня, дэкарацыі, спецэфекты... Усё змяняецца з цягам часу. Змяняецца і ўспрыманне старых карцін. Што для нашай прабабулі было навіной, дзівам нават, зараз добра калі выдавіць з гледача паблажлівае «Ну чаго можна чакаць ад такога старажытнага кіно?». А фантастычныя гісторыі і паблажлівасці могуць не дачакацца: далёка не кожны захоча дзве гадзіны глядзець на кардонных пачвар рознай ступені наіўнасці. Цікавей паглядзець які-небудзь сучасны фільм з неблагім бюджэтам ды прыгожымі спецэфектамі, так? «Навошта губляць час на нешта заведама састарэлае?» — магчыма, скажаце вы. Адкажу: «Таму, што не заўсёды гэты час будзе згублены».

Музыкальны фільм-казка «Чараўнік краіны Оз» (англ. «The Wizard of Oz») выйшаў у 1939 годзе, але здольны ўражваць і сёння. Хто не чуў пра Чараўніка? Знакамітая кніга Лаймана Фрэнка Баўма пабачыла мноства розных перакладаў і адаптацый, а таксама экранізацый. І з апошніх, напэўна, фільм 1939 года заслугоўвае найбольшай увагі.

Трошкі наіўны, вельмі энергічны і бясконца абаяльны, «Чараўнік краіны Оз» распавядае гісторыю дзяўчынкі Дораці з Канзаса, чья хата трапляе ва ўраган — і ў чараўную краіну. Прыязмленне не абыходзіцца без «інцыдэнтаў»: хата давіць Злую Чараўніцу Захаду. У жаданні вярнуцца дадому, Дораці адпраўляецца па жоўтай цагельнай сцежцы ў Смарагдавы горад, дзе жыве Чараўнік Оз, які адзін толькі

Журналіст газеты «Marin Independent Journal» Рык Паліта (Rick Polito), вядомы сваімі смешнымі аднаказавымі пераказамі тэлепраграм і фільмаў. Для «Чараўніка краіны Оз» ён напісаў: «Перанесеная ў сюррэалістычны пейзаж, юная дзяўчынка забівае першага чалавека, якога сустракае, а затым аб'ядноўваецца з трыма незнаёмцамі, каб забіць зноў.»

Калі дызайнеры студыйнага гардэробу шукалі пінжак для Чараўніка Оз, то вырашылі, што ён павінен быць элегантным, але паношаным. Яны зайшлі ў сэканд-хэнд, купілі цэлую кіпу пінжакоў, з якіх Фрэнк Морган (Чараўнік), галава гардэробнага аддзела і рэжысёр Віктар Флемінг выбралі адзін, які найбольш адпавядаў выгляду «паношанай высакароднасці». Адноўчы, калі Морган быў у пінжаку, ён бяздумна вывернуў адну з кішэняў і знайшоў цэтлік, на якім значылася, што гэты пінжак быў зроблены для Л. Фрэнка Баўма. Студыя звязалася з краўцом і ўдавой Баўма, і яны пацвердзілі, што пінжак сапраўды калісьці належаў аўтару «Чараўніка краіны Оз»! Пасля таго, як здымкі скончыліся, пінжак падарылі спадарыні Баўм.

і можа ёй дапамагчы. На гэтым шляху Дораці сустрэне Страшыдлу, Жалезнага Дрывасека, Баязлівага Льва — і шмат-шмат небяспечных здарэнняў.

«Чараўнік краіны Оз» лічыцца адным з шэдэўраў амерыканскай кінаіндустрыі, адным з найлепшых фільмаў увогуле, і гэтая ацэнка — ні ў якім разе не настальгічнае патуранне. Фразы з фільма шырока цытуюцца там і тут, песні любімыя («Somewhere Over the Rainbow» — папулярная песня для кавераў), а гумар і дасціпнасць не дазваляюць агульнай наіўнасці загубіць фільм ці зрабіць яго нясцерпна салодкім. Так, напрыклад, першыя словы Дораці ў Чараўнай краіне («Тато, мне здаецца, мы ўжо не ў Канзасе») і фраза Чараўніка, які хаваецца за фіранкай ад герояў, што прыйшлі па свае ўзнагароды («Не звяртайце увагі на чалавека за фіранкай»), сталі кананічнымі — настолькі іх іронія лёгкая і па-добраму смешная.

І калі чытач надумае даць шанец гэтай версіі вядомай гісторыі, параім глядзець у арыгінальнай агучцы. І не толькі дзеля песень, але і дзеля акторскай гульні агулам: дзеля харызмы, інтаніравання, акцэнтаў... Той жа гумар часам толькі на іх і трымаецца. Ды й адзін толькі эпізод-песня з Манчкінамі ў дзесяць разоў весялейшы, калі ты чуеш усе іх смешныя тонкія галасы, якія спяваюць ва ўнісон «Дзін-дон, ведзьма памерла!»

А для фільма, якому амаль 80 год, гучанне — гэта атмасфера іншай эпохі, іншай культуры. У гэтым сэнсе «Чараўнік краіны Оз» — двайная казка: пра Чараўную краіну з дзівосамі і магіяй і... пра «краіну» дзівосных фільмаў, якія ствараюцца быццам бы з дапамогай магіі, а насамрэч, канешне, цяжкімі намаганнямі, ахвярамі і «цёмнымі праўдамі». Але ж вынік такі прыгожы, так? Як Чараўнік — толькі фокуснік, так і кінаіндустрыя: усё акрамя фокусаў...

Валерыя Дзяткова

Аўтарская рубрыка
Ліны Багданавай

Індывідуальны маршрут?

Іх відавочна чакала слава! Усіх чацвярых. І па адным, і разам узятых. А як інакш? Усе чацвёра былі хлопцы разумныя, здольныя да навук і камунікацыі. Да таго ж, зваліся Славы. І вучыліся ў найлепшым класе сваёй любімай дзясятай гімназіі.

Радаслаў (або Радэк), Станіслаў (Стас), Міраслаў (Мірэк) і Яраслаў (Ярык) сябравалі з першага класа. І марылі арганізаваць уласны бізнэс.

— Адзін на ўсіх і ўсё — на адзін! — перайначылі прыяцелі дэвіз мушкецёраў.

І ішлі да сваёй мары. Разам. І паасобку. Таму што кожны спрабаваў выбудаваць свой маршрут дасягнення мэты. Выбраць прафесію па душы і карысную для агульнай справы.

— Гэта будзе транспарт і лагістыка — аптымальныя пазіцыі! — паўтараў упэўнены ў сабе і ў сябрах Радэк.

— А я схіляюся да сферы вытворчасці, — не згадзіўся грунтоўны і трохі марудлівы Стас. — У нашым рэгіёне якраз гэтага не хапае. Мінімум канкурэнцыі, а там і спадарожныя прадпрыемствы адкрыем.

— Думаю, у выйгрышы сёння інавацыі, — гнуў сваю лінію Мірэк. — Вы толькі ўявіце сабе ...

Ярык уяўляў і тое, і другое, і трэцяе. А сам пакуль не схіляўся ні да адной з прапаноў. Яму проста хацелася правільна выбраць. Прыйсці да ўласнай прафесіі. Дылема ўзнікла ў дзясятым класе, калі іх дзялілі па профілях. Эканоміка або юрыспрудэнцыя?

На жаль, Ярык не быў арыгінальны. І бачыў сябе альбо юрыстам, альбо эканамістам, а можа — фінансістам. Роботнік саліднага банка, біржы. На найгоршы выпадак, таго самага сумеснага прадпрыемства. Універсальныя спецыяльнасці не прывязваліся да пэўных сфер. Таму і спрацацца з сябрамі хлопец не збіраўся. Самі разбярцуца.

Спрэчкі абвастраліся. Часам заканчваліся сваркамі. Вось і сёння ўсё пайшло не так. Прычым адразу. Сабраліся, як звычайна, за паўгадзіны да ўрокаў. У бліжэйшым скверыку. Мірэк прыйшоў першым, таму трохі нерваваўся:

— Надвор'ечка сёння не лётнае, а вы чакаць прымушаеце. Хто-небудзь парасон захапіў?

Парасона не аказалася. Дробны мярзотны дожджык заканчваецца не збіраўся. З-пад колаў машын на тратуар ляцелі брудныя пырскі. Даводзілася адхінацца і адначасова пераскокваць праз лужыны.

— Якім шляхам пойдзем?

— Прапаную напрасткі. Коротка і ясна. Хутчэй прыдзем — менш зможнем.

— Ага. І па вушы выпэцкаюць нас машыны! — фыркнуў Радэк. — Лепш праз стадыён прабяжымся. Сумясцім ранішнюю зарадку з паветрана-воднымі працэдурамі.

— Асабіста я палічыў бы за лепшае бульвар, — паціснуў плячыма Стас. — І ціха і чыста.

— Але на паўкіламетра даўжэй ...

Яраслаў у дыскусіі не ўдзельнічаў. Цягнуўся ззаду і думаў пра сваё. Якая, па сутнасці, розніца — якой дарогай да гімназіі дабірацца? Як ні круці, і вымакнуць паспеюць хлопцы, і да пачатку урокаў дабрацца. Значна больш яму не давала спакою пытанне: а ці атрымаецца ў іх стварыць агульную справу? З нягодай на кожным кроку?

Сябры, захопленыя спрэчкай, пайшлі хутчэй. За імжой іх сілуэты размыліся. Яраслаў не спяшаўся. Яму хацелася пабыць аднаму.

Да канца года заставалася зусім няшмат. А галоўная мэта іх жыцця губляла свае абрысы. І надвор'е было тут зусім ні пры чым.

Шкодная настаўніца:

Якая там слава! Тут бы элементарна дроў не наламаць.

Ці не здаецца табе, мой сябар, што ты проста рухаешся па плыні? А варта б прыстаць да берага. Часу на памылкі і сумневы амаль не засталася. Ці трэба вам гэтая сумесная справа? Мэта, вядома, годная. А што тычыцца сродкаў?

Калі вы яшчэ на падыходзе сварыцеся і спрачаецеся бесперапынна, што ж будзе, калі з'явіцца агульная адказнасць і праблемы? Да таго ж, кожны з вас нават ва ўласных перспектывах не ўпэўнены.

Жыццё, Яраслаў, гэта не машына часу, што імгненна перанясе цябе з пункта А ў пункт Б. Гэта шлях, які ты павінен прадумаць ад пастаноўкі сваіх мэт да іх дасягнення.

І выбар гэтага самага шляху — справа індывідуальная.

Прасунуты старшакласнік:

Бачу, у цябе праблемы. І яшчэ бачу, што ты не да канца ўсведамляеш іх сутнасць. Задумайся. Узваж. Раскладзі па паліцах. З аднаго боку, добра, што вы разам. З іншага — не вельмі.

Здавалася б, разам лягчэй і хутчэй. На справе — наадварот. Вы элементарна перашкаджае адзін аднаму. І ў вызначэнні мэт, і ў шляхах іх дасягнення. Хтосьці ламае дзіды і нясецца, змятаючы на хаду любыя бар'еры. А нехта цягнецца па пракладзенай сцежцы, што называецца, за кампанію.

Ці твой гэта шлях? Ці варта спадзявацца на густы, каштоўнасці і перавагі іншых? Ці ў патрэбнае табе прывядзе пракладзеная іншымі дарога? Ці задаволіць яна цябе і тваіх сяброў?

Спыніся. Вызначы маршрут, які патрэбны табе. Ад навучальнай установы і спецыяльнасці да кар'ернага росту. Улічы свае магчымасці і інтарэсы. Суаднясі з жаданымі вынікамі. І варушыся ў патрэбным кірунку.

Хлопцам тое самае парай. Праўда, яны прывыклі да твайго маўчання. Што ж. Стань асобай — і да цябе прыслухаюцца. Агульная справа нікуды не падзенецца, калі не страціць сваёй актуальнасці, сутыкнуўшыся з рэаліямі вашага заўтра. Сустрэнецца ў патрэбны час у патрэбным месцы. На тое і створаныя дарогі, каб перасякацца, пры гэтым падаючы нам жыццё ва ўсёй яго разнастайнасці.

Сусед-студэнт:

Ведаеш, я ж таксама спачатку за сябрамі пайшоў. Заразілі яны мяне прыгожымі гісторыямі з жыцця блогераў! Два гады змарнаваў. Толькі ў канцы другога курса зразумеў, што не маё. Балазе, дэкан на факультэце спагадлівы трапіўся, дапамог перавесціся на тэхналагічную спецыяльнасць. Вопыт медыя-менеджменту мне спатрэбіцца, вядома, але наганяць упушчанае няпроста.

Ты яшчэ разоў узваж усё добранька. Выберы некалькі сумежных спецыяльнасцей, разбярыся ў іх тонкасцях. Калі зразумееш, чаго хочаш, пагутары з прыяцелямі. Думаю, яны зразумеюць. І ацэняць.

Па мне, уласную справу з нуля адкрываць не варта. Для пачатку нядрэнна азы прафесіі ў наладжанай вытворчасці асвоіць. Кожнаму. А потым бізнэс ладзіць. Або не ладзіць. Жыццё вам падкажа, куды збочваць. Усяму свой час.

Бабуля з пруткамі:

І ўсё вам на залатым сподачку! Адразу. Толкам і не разабраліся, што вы на ім бачыць хочаце. Загарэліся-заіскрыліся: бізнэс вам падавай. Можна, так і бывае. Каму сваякі дапамогуць, каму абставіны, а хтосьці шчасліўчыкам нарадзіўся.

Не ў тым справа.

Ведаеш, што ў маім жыцці самае прыемнае? Сумесныя паездкі на дачу. Так, і дома добра, і на свежым паветры. А мне з усіх гэтых радасцей больш дарога запамінаецца. Сядзім побач. Размовы павольныя вядзём. Жартуем. Сакрэтамі дзелімся. Вы мае гасцінцы смакуеце. Я вамі люблюся. І так на душы спакойна, так прыемна. Каб была мая воля, каталася б з вамі туды–сюды бясконца.

Можа, маюць рацыю людзі, якія лічаць жыццём дарогу? Цані, унучак, кожнае імгненне. Шчаслівае за падарунак прымі, няўдалае — за перасцярогу. І сябрам сваім парай не спяшацца. Абдумаць усё як след. Вопыту набрацца.

Можа, бізнэс у вас агульны і складзецца, а вось жыццё кожнаму сваё належаць.

Школьны псіхолаг:

Пачну з твайго выбару. Пара б яго зрабіць. Альбо зразумець, што абедзве прафесіі добрыя і ўсё будзе залежаць ад набраных па ЦТ балаў. З запатрабаванасцю і прагнозамі на будучыню ты знаёмы. Да таго ж, гэтыя спецыяльнасці цудоўна дапаўняюць адна адну і павышаюць канкурэнтаздольнасць работніка. Не задумвайся пра сумяшчэнне? Гэта рэальна!

Пра агульную праблему: падобна, што наша сістэма прафарыентацыі крыху састарэла. Або ў бок адхілілася — раз цяжкасці такія ў вас з'яўляюцца. З самавызначэннем больш–менш наладжана, а вось з перспекывамі прафесійных практык варта яшчэ папрацаваць.

Зрэшты, не адна гімназія гэтым займаецца. Існуюць больш сур'ёзныя ўстановы. Напрыклад, падатковыя службы, цэнтры па працы, занятасці і сацыяльнай абароне праводзяць мэтавыя кансультацыі. Дзейнічае сетка бізнэс–трэнінгаў. Шмат карыснага можна знайсці ў інтэрнэце. Спасылкамі падзяляюся.

З чаго пачаць? Пагавары з сябрамі. Раз сабралася каманда, камандзе і асвойвацца ў плынях інфармацыі.

Пазнаёмцеся са стартавымі праектамі маладых бізнэс–кампаній. Вывучыце структуру і змест (лепш адразу некалькі варыянтаў, каб можна было параўнаць і выбраць прыдатную камбінацыю) бізнэс–планаў. Прааналізуйце сітуацыю на рынках працы і паслуг. Удакладніце свае прыярытэты і погляды на месца ў будучай кампаніі. Вызначце, наколькі вашы будучыя ролі супадаюць з абранымі спецыяльнасцямі.

Складзіце банк вашых актываў (што можаце, з чым і з кім плануеце працаваць) і пасіваў (што будзеце мець па спецыяльнасці і па прадпрыемстве). Не забудзьцеся скласці такія ж банкі індывідуальна. Іх варта параўнаць потым з агульным — многае стане ясна без лішніх слоў і дзеянняў.

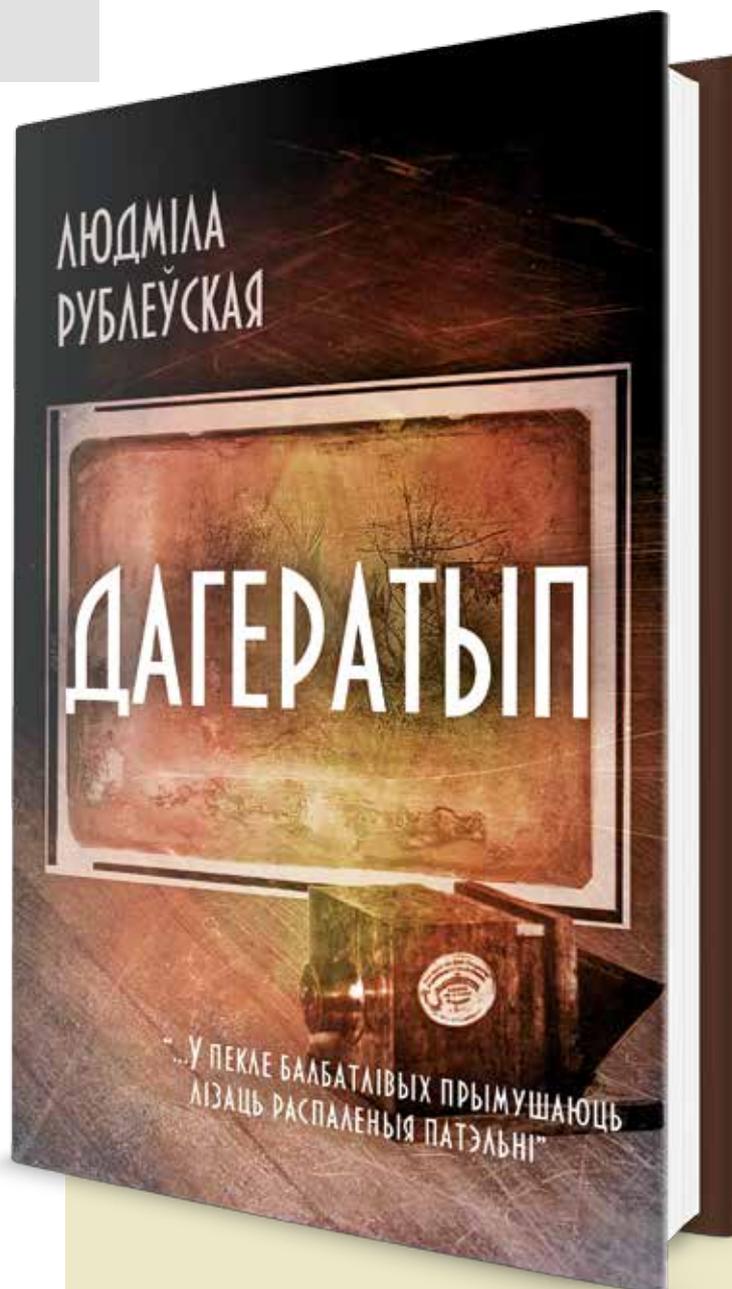
Вядома, многія пытанні выклічуць спрэчкі, а, магчыма, нават канфлікты. Але лепш гэта будзе цяпер, калі вашы мары лунаюць у далёкіх аблоках. Пакуль у агульную справу не ўкладзеныя сілы і сродкі, супярэчнасці лёгка вырашыць.

Разбірайцеся з праблемамі паэтапна. Вы ў самым пачатку самастойнага жыцця, таму не замахвайцеся адразу на галоўную мэту. Вы ж не спрабуеце, увайшоўшы ў пад'езд шматпавярховага дома, у тры крокі апынуцца на даху? Пераадолейце кожную прыступку — будзе час падумаць і прыняць правільнае рашэнне.

Сучасны беларускі дэкаданс

Людміла Рублеўская — аўтарка, якая не любіць канкрэтна вызначаць жанр сваіх твораў. Замест гэтага яна аддае перавагу какетлівай фармулёўцы «з элементамі фэнтэзі, дэтэктыва, містыкі» і г. д. Добрае пытанне — ці можна ў дваццаць першым стагоддзі напісаць твор, які не будзе экстрэмальнай мешанінай жанраў, бо і пералік ўсіх элементаў на першую старонку не запхаеш. «Дагератып» быў пазначаны як «дэкадансны раман». Праз коску маецца на ўвазе «з элементамі містыкі, дэтэктыва і добрага твору».

Выбар менавіта гэтага перыяду для твора вельмі зручны, калі хочацца не проста напісаць гістарычны прыгодніцкі раман, але і пакінуць каментар наконт сучасных праблем. Структурна ў «Дагератыпе» адна гісторыя абрамляе другую: персанажы ў сучаснасці, разбіраючы рэчы ў старой кватэры, знаходзяць рэшткі сямейнага архіва, у тым ліку і стары дзённік, падзеі якога пераносяць нас у другую частку — у мінулае. Літаральна такая структура трактуецца як «наша мінулае ўнутры нас». Гісторыя продкаў аднаго з персанажаў раскрывае сутнасць яго самога, а праз гісторыю адной сям'і раскрываецца гісторыя ўсёй Беларусі. Непарыўную сувязь мінулага і сучаснасці можна вылучыць як адну з цэнтральных ідэй дадзенага рамана.

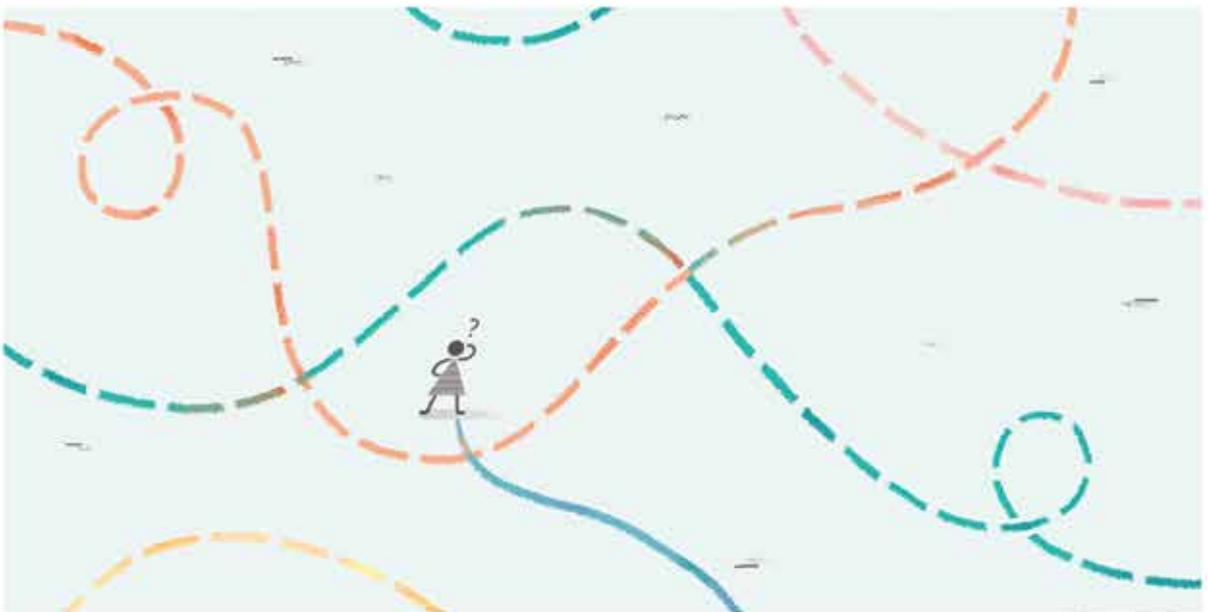
Гучыць як пачатак анекдота: сабраліся неяк навукоўцы–беларусісты, сацыялісты–тэрарысты і шляхціц–ваўкалак у праклятым шляхецкім маёнтку... Тым не менш, гэты анекдот — не што іншае, як поўны набор любімых персанажаў і любімых сюжэтаў для «беларускіх гістарычных» твораў.

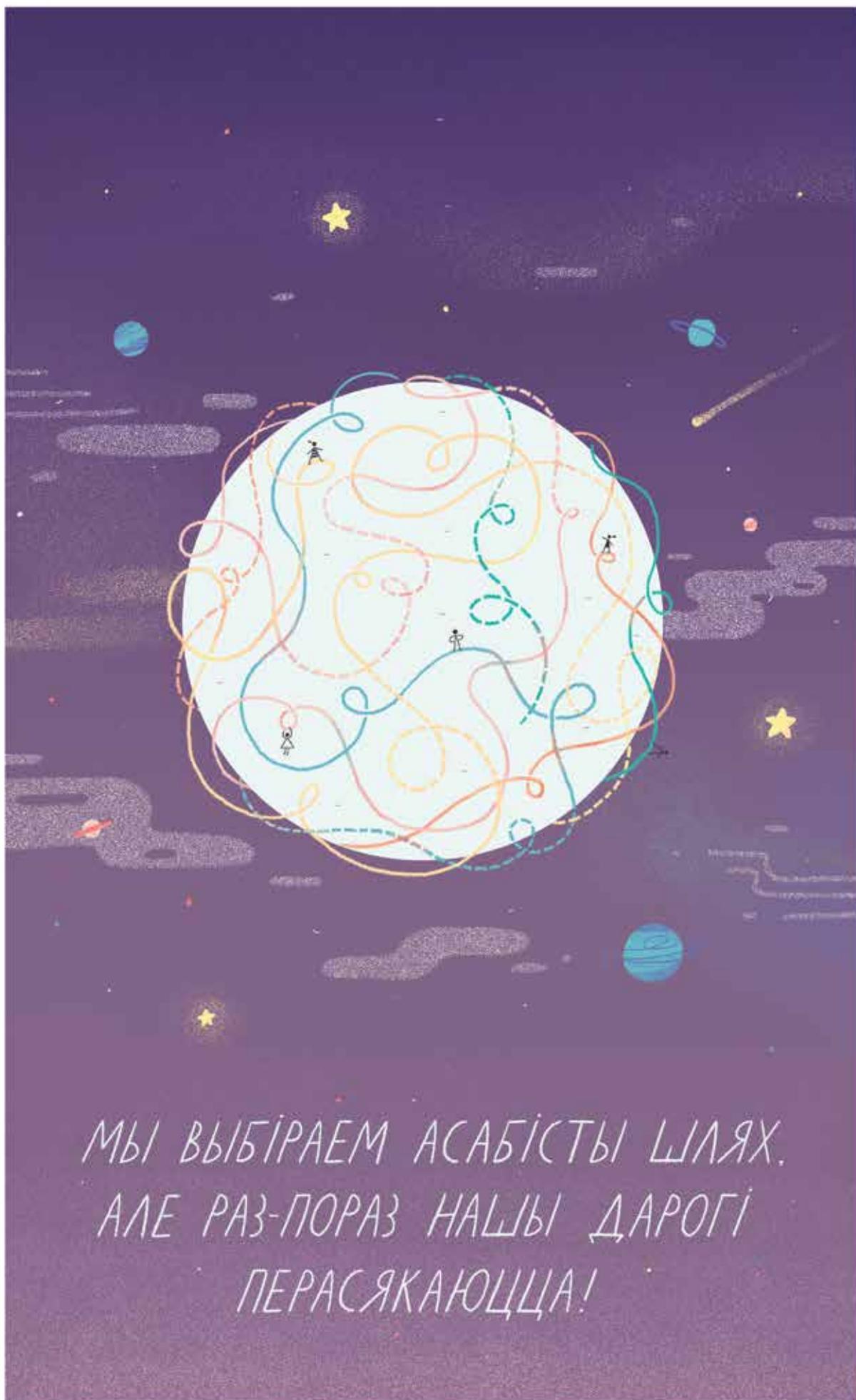
Што значыць «дэкаданс» для гэтага рамана? З аднаго боку, наяўнасць якіх-ніякіх жанравых рамак, яшчэ — указанне на час, у якім адбываюцца падзеі твора. Дэкаданс — назва эпохі, невялікага часовага адрэзка на мяжы стагоддзяў, пераход ад адной культурнай парадыгмы да іншай. З іншага боку, «дэкаданс» адразу раскрывае настрой гэтага рамана. Прамая расшыфроўка слова — 'рэгрэс, заняпад культуры і мастацтва'. Дэкаданс — літаральна «баль падчас чумы», з ім асацыюецца пэўная эстэтыка, якая доўгі час лічылася непрымальнай з-за паэтызацыі заняпаду, песімізму, адарванасці ад рэальнасці і агулам амаральнасці. Гэта пераход, і ў працэсе гэтага пераходу людзям было страшна: стары свет адыходзіць, а чаго чакаць далей — невядома. А ад рэчаіснасці, якая палохае, хочацца збегчы.

Вельмі не хочацца выкарыстоўваць параўнанне з Караткевічам, хоць яно само напрашваецца. Тут, здаецца, сабраны ўвесь традыцыйны набор: персанажы, занятыя ў нейкіх рэвалюцыйных справах, ёсць; персанажы, гораха захопленыя этнаграфіяй, ёсць; змрочнае шляхетнае гняздо — ёсць; апошні прадстаўнік збяднелага шляхецкага роду — ёсць. Дадайце сюды злавесную таямніцу з налётам містыкі для якога-ніякага руху сюжэту і драматычную любоўную лінію — і вы ўжо ведаеце, чым усё скончыцца. У сюжэтнай лініі сучаснасці сюрпрызаў яшчэ менш: закаханая дзяўчына Сімка і аб'ект яе сімпатыі Гальяш, які да яе абыякавы і, да таго ж, збіраецца з'ехаць з краіны, знаходзяць дзённік яго прабабкі і чытаюць яго. Зразумела, што адбудзецца, калі яны скончаць чытанне: Гальяш ўсвядоміць свае карані і перадумае з'езджаць (і пранікнецца зваротнай сімпатыяй да дзяўчыны, зразумела).

Пісьменніцкае майстэрства — у тым, каб прымусіць гэтыя сюжэтныя шаблоны быць цікавымі чытачу, і ў Людмілы Рублеўскай гэта атрымалася. Містычная таямніца шляхецкага гнязда не з'яўляецца самаэтай гісторыі мінулага. У рамках твора яна аказваецца абсалютна раўназначнай этнаграфічным даследаванням роднай зямлі і падпольнай рэвалюцыйнай дзейнасці. Гучыць як пачатак анекдота: сабраліся неяк навукоўцы-беларусісты, сацыялісты-тэарарысты і шляхціц-ваўкалак у праклятым шляхецкім маёнтку... Тым не менш, гэты анекдот — не што іншае, як поўны набор любімых персанажаў і любімых сюжэтаў для «беларускіх гістарычных» твораў. Дык чаму б сапраўды не сабраць іх усіх разам і не прымусіць працаваць для раскрыцця сутнасці «беларускай гісторыі»?

Персанажы амаль не выходзяць за рамкі іх вобразаў. На самой справе яны тут не для таго, каб зацікавіць чытача сваёй незвычайнай сюжэтнай лініяй або ўразіць развіццём характару. Персанажы тут дзеля транслявання ідэй і гісторый. Вось навошта збіраць такія тыповыя набор пад дахам праклятага маёнтка: каб найбольш поўна паказаць чытачу самыя папулярныя адказы на пытанні «хто мы, навошта мы і ці вартыя мы». Сацыялісты, збяднелая шляхта і этнаграфісты збіраюцца разам і аказваюцца раўназначнымі часткамі чагосьці адзінага. У прамовах-ідэях, якія прамаўляе кожны з персанажаў, няма адказу на пытанне «Хто такія беларусы?», таму што гэта толькі розныя пункты гледжання. Але сабраныя ўсе

МЫ ВЫБИРАЕМ АСАБІСТЫ ШЛЯХ.
АЛЕ РАЗ-ПОРАЗ НАШЫ ДАРОГІ
ПЕРАСЯКАЮЦЦА!

Сацыялісты, збяднелая шляхта і этнаграфісты збіраюцца разам і аказваюцца раўназначнымі часткамі чагосьці адзінага. У прамовах-ідэях, якія прамаўляе кожны з персанажаў, няма адказу на пытанне «Хто такія беларусы?», таму што гэта толькі розныя пункты гледжання. Але сабраныя ўсе разам, яны, магчыма, і дапамогуць гэты адказ атрымаць.

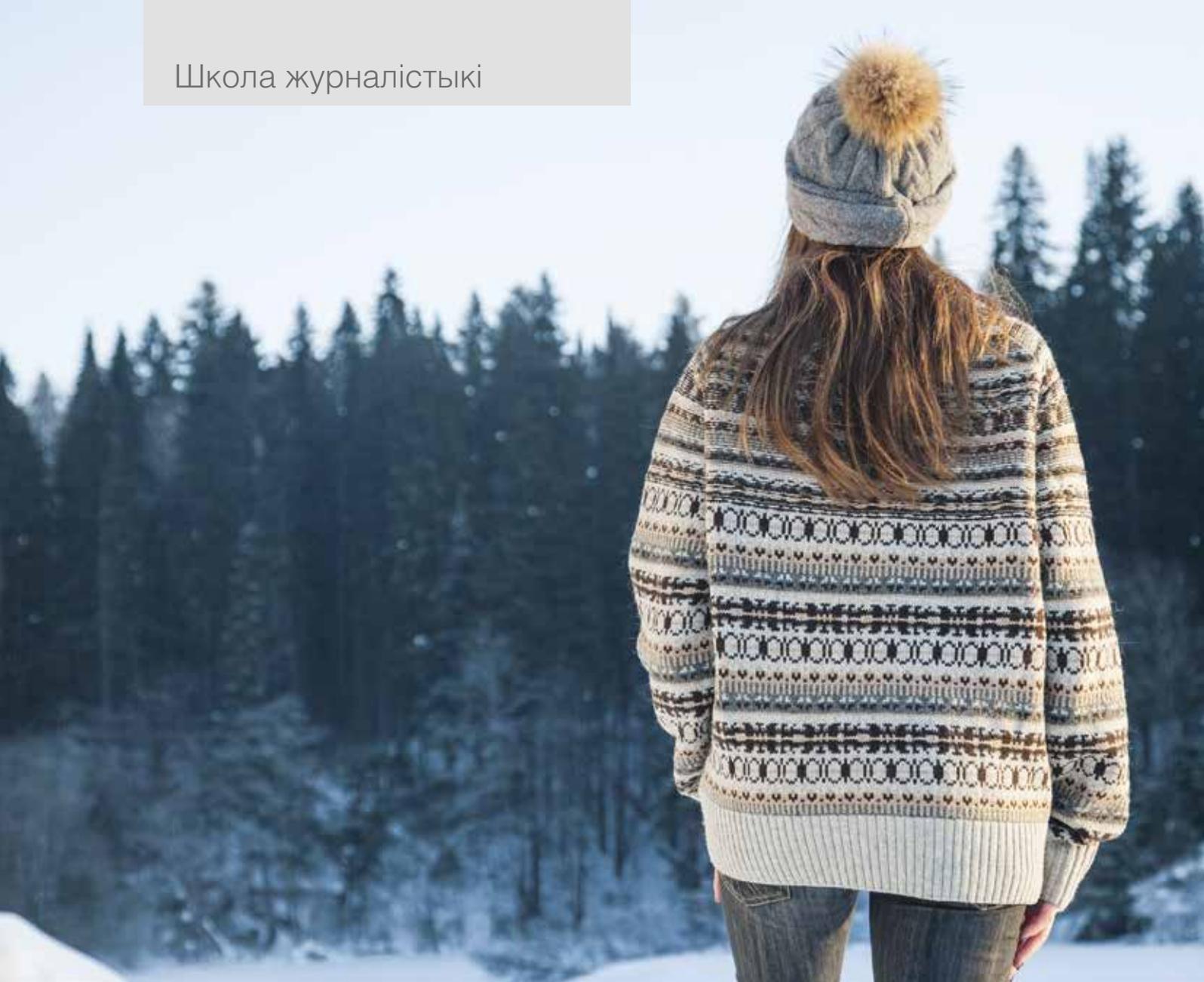
Усё паказвае на тое, што любое далёкае мінулае бліжэй да нас, чым здаецца. У тым ліку і лексічныя сродкі: чым далей, тым больш сучаснай мовай кажуць персанажы, і, калі дзённік заканчваецца і чытач вяртаецца ў сучаснасць, ён не бачыць ніякай розніцы паміж «тады» і «цяпер». Таму што гэтай розніцы і няма.

Мы — гэта нашы продкі, гісторыя іх болю, перамог і параз. І калі вам, як і мне, пасля чытання рамана захацацца скласці свой радавод і пагрузіцца ў сямейныя архівы, то гэты твор дакладна не дарэмна існуе.

разам, яны, магчыма, і дапамогуць гэты адказ атрымаць.

Ва ўсякім выпадку, гэты адказ атрымаюць персанажы з нашай сучаснасці — персанажы з пачатку дваццаць першага стагоддзя, якое неяк занадта добра рыфмуецца з канцом дзевятнаццатага. Гісторыя мінулага не заканчваецца з канцом дзённікавых запісаў, і мы добра ведаем, колькі болю наперадзе. Рэвалюцыя, рэпрэсіі, дзве вайны, і, як вынік усяго, страта нашага мінулага. У нас, у сучаснасці, усё яшчэ вельмі мала разумення таго, хто мы і навошта мы. Немагчымасць самаідэнтыфікацыі — гэта страшна, а чалавечай прыродзе ўласціва пазбягаць таго, што выклікае страх, у тым ліку і літаральна збягаючы ў Амерыку, напрыклад. Такі вольны сучасны беларускі дэкаданс.

У «Дагератыпе» спадчына вяртаецца:

Самы магутны паралізатар, або Пра шлях і пра страх

Сакавіцкія святочныя дні не радалі ні сонцам, ні зеленню. Нават снег — і той не ляпіўся! «І на што спадзяецца Пашка?» — думала я, назіраючы за суседам праз акно. Ён упарта спрабаваў зляпіць снегавіка і ўжо меў нейкія поспехі. Ці то зайздрасць, ці то яшчэ невядома што вымусіла мяне апрануцца цяплей і таксама выйсці на вуліцу.

Памацаўшы снег і пераканаўшыся, што «ў суседа заўсёды ўсё лепш», рашуча вяртаюся да ганка. Позірк зачапіўся за вялізную рыдлёўку, якой тата кожны ранак чысціў сцэжкі каля дома і мне да школы. Раптам успомнілася, што ёсць яшчэ адна сцэжка — найкарацейшы шлях да вакзала праз лес. Раней па ёй многа хто спяшаўся на цягнік, але прыйшла зіма, і за ўвесь «сезон» ніхто так і не наважыўся расчысціць тую сцэжку. І тата мог бы дабірацца на працу хутчэй...

Праз тры хвіліны я была на месцы. У вушах бадзёрая музыка, у руках — рыд-лёўка, у галаве — упэўненасць, што хутка і лёгка спраўлюся з выбранай справай. Але з першымі ж рухамі я зразумела: снегу сапраўды многа, а шлях не такі ўжо і кароткі ... Аднак адступаць не хацелася. Сорамна.

Сорам кінуць пачатае падтрымліваў мяне, пакуль сцэжка была добра бачная з асноўнай дарогі. Прайшоўшы далей ў лес, я ўяўляла сябе на месцы тых, хто спяшаецца на цягнік. Радасць ад таго, што можна дайсці да пункта Б хутчэй, надта ж хутка змянілася б у іх расчараваннем і жахам — колькі часу згублена! Таму я старалася, каб радасць змянялася не так хутка, да паловы шляху, за чвэрць да канца...

Здавалася, што прайшоў дзень. Але тэлефон не падманеш: роўна гадзіна пайшла на тое, каб зняць цяжкія пласты снегу. І за гэтую гадзіну я шмат пра што паду-мала. Напрыклад, пра ЦТ — пра што яшчэ можа думаць выпускнік? Мне здалося, што гэты снежны шлях надта ж падобны да падрыхтоўкі да нечага важнага. Можа, некаму гэта падасца простым і банальным, але... Мне, чалавеку, які ўвесь год адкладаў падручнікі да апошняга з-за страху і ўпэўненасці, што нічога не атрымаецца, гэтая гісторыя дала шыкоўны матывацыйны штуршок. Страх — наймагутнейшы паралізатар нашых мар і імкненняў, і калі не пачнеш, поспеху дакладна не будзе. Колькі разоў я чула гэтую думку! І вось толькі зараз зразумела, наколькі дакладна яна адлюстроўвае маё становішча. Сур'ёзна: спачатку думаеш, што проста не зможаш, але той жа страх вымушае пачаць, далей на працягу астатняй (якое салодкае слова!) дарогі падтрымлівае ўжо і адказнасць перад сабой — у першую чаргу, і цікавасць да таго, чым ўсё скончыцца...

А і праўда — чым жа? Даведаюся ў ліпені. Скончыць жа снежны шлях вельмі і вельмі прыемна. Зараз нават здаецца, што гэты шлях прынес больш карысці мне, чым усім тым, хто потым хадзіў па ім.

Подпіс рэдактара

_____

Ксенія Сітнік
вучаніца 11 класа
ДУА «Дараганаўскі ВПК д/с–СШ»

Размова з бабуляй

Я доўга баялася пачаць з бабуляй размову на гэтую цяжкую тэму, але запыталася. Свой аповед бабуля Юля пачала з радасных, цёпрых дзянькоў, калі вайна была далёка і ўся яе сям'я сядзела разам за вялікім сталом, а па хаце плыў пах шарлоткі, якую яны рабілі з матуляй на святы.

«Быў мой дзявяты дзень нараджэння. Ніколі не забуду, як тата падкідваў мяне да столі, брат Алёшка цягаў за вушы, Коля граў на гітары і ўсе мы спявалі. Сястрычкі Аня і Ліда назбіралі букецік красак, які ўпрыгожваў святочны стол. Матуля пашыла для мяне блакітную сукенку. Як жа добра было! Але хутка ўсё змянілася: да нашай вёскі дабралася вайна. Прыйшлі паліцаі. Яны і кароўку забралі (тая, бедная, мычыць на ўвесь двор), і авечак, і кабана. А людзі ўсе крычаць, пішчаць. Матуля мая на ўсё гэта глядзела і плакала: 8 дзяцей, чым карміць?.. Бацькі ўзялі неабходныя рэчы, усіх нас (мяне, Ліду, Аню, Пецю, Васю) і накіраваліся ў Бабруйск. А старэйшы брат Аляксей разам з Мікалаем і Андрэем у партызаны пайшлі. Тады наша сям'я ўпершыню раз'ядналася.

Потым і першая бяда напаткала нас. Паліцаі схапілі майго брата Андрэя, камень на шыю павесілі і кінулі ў рэчку. А немцы прыйшлі дзяцей забіраць. Сястра Ліда схітрыла: прыклала да свайго твару рушнік, нібы хвора, а мне не паспела. Усе астатнія схаваліся. Я самая маленькая была. Немец сказаў, што забяруць мяне, буду ў школе вучыцца. Я паверыла. Матуля прыбегла, але нічога зрабіць не магла. Там было шмат малых. Мама казалася дзяўчынцы Веры з суседняй вёскі, каб прыглядала за мной. Потым нас пагрузілі ў машыну. На шыю ўсім павесілі нейкія бляшкі. Ніхто не ведаў, што там напісана. Прывязлі нас у Красны бор, пасадзілі ў таварнякі і павезлі да самага Мінска, пасля — у Лясное (у той час так называлася Скобраўка). Калі мы даехалі да Ляснога, усіх дзяцей завялі ў памяшканне, дзе было шмат нараў. Там мы пазнаёміліся з дзяўчынкай са Смаленска. Яна нас даглядала, весяліла, расказвала казкі.

Мае сяброўкі задумалі збегчы назад, у Бабруйск. І мяне не пакінулі. Смаленчачка паказала дарогу, па якой трэба ісці, каб не згубіцца. Казала: «Нікуды не звачвайце!» Абняла, наклала крыж. На шляху ў Бабруйск нам сустрэліся розныя немцы. Адзін завядзе, кавай напоіць, накорміць, па катлеце дасць, выведзе на дарогу; будзе ехаць трактар ці машына — скажа кіроўцу: «Кіндэраў у тое сяло завязіце». Давязуць нас да вёскі, высадзяць. Мы прыйдем, нас там пакормяць. І зноў працягваем шлях. А іншы ўбачыць бляшкі — і скажа: «Вас трэба поўк-поўк» (расстраляць). Потым шкадавалі, адпускалі. Мажліва, думалі: «З імі іншыя разбяруцца». А ўвесь шлях піць хацелася вельмі. Знойдем з сяброўкамі лужыну, а на ёй — плёначка ад саляркі. Мы яе далонню прыбарэм, пап'ём і далей пойдзем. Так мы ішлі больш за тыдзень і дабраліся да Бабруйска. Але не ўсё так проста: горад раздзяляўся ракой Бярэзіной і бацькі былі на другім беразе. З сяброўкамі пажылі тыдзень у суседкі. Увесь гэты час яна думала, як нас пераправіць. Давёз нас яе муж да маста, а там патруль. Але ён, на шчасце, нічога не сказаў і прапусціў усіх нас. Як радаваліся мае бацькі, што дачушка вярнулася цэлая! Пакуль мяне не было, мама і тата перажылі яшчэ адну страту: памёр ад адзёру мой брат Пятро. Нават забраўшы маленькага, бяда не хацела развітвацца з нашай сям'ёй: брату Аляксею адарвала левую руку. Дзякуй Богу ён застаўся жывы.

Калі вайна скончылася, усе мы накіраваліся дадому. Ва ўсёй вёсцы захавалася толькі адна хатка. Надышоў час аднаўлення. На хуткую руку бацька пабудаваў хаціну. І кожны вечар прыгаворваў: «Вось пасеем жыта — і заживём багата, як раней!» Але як раней не атрымалася. Бацька ішоў сеяць жыта, зачапіўся за міну і падарваўся. Следам і Васька (хацеў цыбулю выцягнуць). Я ўявіць сабе не магу, як матуля ўсё гэта перанесла.

Мой чатырнаццаты дзень нараджэння мы сустрэлі ўпяцёх: матуля, Ліда, Аня, Аляксей і я. Вельмі сумна, што мой шчаслівы дзевятый дзень нараджэння ніколі не паўтарыцца».

Потым бабуля знайшла сваё каханне — майго дзеда Міколу. У іх нарадзілася васьмёра дзяцей (3 дзяўчынкі і 5 хлопцаў). Час ад часу бабуля азіраецца ў мінулае, і я бачу, што страты, як камень, ціснуць на бабуліну душу і па сёння.

Подпіс рэдактара

Кацярына Ярашэвіч

Зоркі

Ці назіраў ты хоць зрэдку за зоркамі
З прасторы зямной альбо праз акно?
Ні крыкам, ні смехам, ні стогнамі горкімі
Не рушыцца веліч іх моцнага сну.

Яркія, чыстыя, свежыя, лёгкія,
Быццам сняжынкі зімовых начэй.
Вольныя, блізкія, дзіўна далёкія,
Нібы слязінкі з анельскіх вачэй.

Жыві ў каханні, надзеі і праўдзе,
Тады і ўбачыш ты зорку сваю.
Ахоўнікам верным яна табе будзе
І ярка асветліць дарогу тваю!

Ірына Скурко, 8 клас
гімназія–інтэрнат, г. Мядзел

Табе

На далонях тваіх сляды ад алейнай фарбы,
Побач з імі сонечныя промні.
Ты ніколі не адыходзіш ад мары,
Ты заўсёды трымаешся лепшай веры.
У вачах тваіх шэрых поўніцца мора,
У якім ціхім жалем стогнуць буйныя хвалі.
Твае вочы зведалі слова «гора»,
Ды й пачуццё гэта ад іх не схавалі.
Да душы тваёй кветкі бэзу
Робяць сцежку колеру радасці.
Ты душы сваёй сцежку не крэмавай,
Не дай іншым усмешкі красці.
І калі ў паветры ты ўбачыш,
Як мары паволі лунаюць,
Ты адчуеш, што гэта шчасце:
Разумець, пра што зоры спяваюць
І тады ў вачах сур'ёзных
Заблішчаць сонца прамені.
Абцяю, ты знойдзеш словы,
Што вяртаюць людзям надзею.

Яўгенія Габец

Водар вясны

Пахне вясна чаромхаю,
Поплаў — лотаццю жоўтаю.
Першай квяцістаю гронкаю
Пахне ранак рамонкавы.

Пахне вясна навальніцаю,
Хвоі — свежай ігліцаю.
Водарам сініх пралесак
Пахне сонны ўзлесак.

Пахне вясна крыніцамі,
Лес — матылькамі-суніцамі.
Песняй звонкай пчалінай
Пахне луг з канюшынай.

Анастасія Кулікова, 4 «Д» клас,
СШ №28, г. Гродна

Вясна ідзе

Яшчэ скрыпіць у полі снег,
І сонца зранку слаба грэе.
Але ўжо чуцен рэчкі бег,
Пад крыгамі яна мацнее.

На стрэхах капяжы звіяць,
Ды вераб'і мыюцца ў лужы.
Бярозкі ветліва глядзяць,
Усім надакучылі ўжо сцюжы.

Ляжыць на прызбе рыжы кот
І вочкі сонцу падстаўляе.
Зіма, уцякай хутчэй за плот!
Вясна вароты адчыняе!

Аляксей Якімовіч, 5 «Б» клас,
СШ № 28, г. Гродна

Вясновыя мары

А мне так хочацца вясны,
Праменняў сонца, навальніцы.
І твар падняўшы да нябёс,
Цяпла далонямі напіцца.

Вясна! Мае сямнаццаць год!
Усё навокал расцвітае.
І мне так хочацца прыгод,
Каб шчасцю — ні канца, ні краю.

Я ведаю: вясна ідзе!
Я веру: шчасце будзе доўгім!
Яно нідзе не забрыдзе,
Не пойдзе прэч шляхам далёкім.

Вікторыя Змітрэвіч, 11 «Г» клас,
СШ № 28, г. Гродна

Першыя кветкі

На палянцы зіхацяць
Белыя сняжынкi.
Быццам матылькі, мігцяць
Дзіўныя іскрынкі.

Вось пайду я сённа ў лес,
Назбіраю кветак.
Хоць яшчэ не пахне бэз
І далёка лета!

Дар'я Бондарава, 4 «Д» клас,
СШ № 28, г. Гродна

Зорная парада

Засынае дзень у казках ночы,
Ад лугоў салодкі пах ідзе.
Ціха ўсюль, і цешаць мае вочы
Зорныя ліхтарыкі ў вадзе.

Я гляджу на іх у нябёс прасторы
І ўсім сэрцам хочацца спытаць:
«Як дастаць мне вас, начныя зоры,
Каб у вышыні між вамі ззяць?»

Заіскрыла неба, запылала:
Абудзіўся зорны ўвесь народ.
І адна з тых зорак адказала:
«Кожны дасягне сваіх высот.

Не ганіся ўслед за ўзнагародай,
Іншым паспрабуй дапамагаць.
І тады ў іскрах ці пад лёдам
Будзе тваё сэрца ярка ззяць.

Не патрэбны і нябёс вышоты,
Бо даўно ты ведаеш сакрэт:
Распахнеш душы сваёй вароты,
І адтуль пальцеца зорны свет».

Лізавета Асоцкая, 11 клас,
гімназія №4 г. Гродна

Карціна, намалёваная ў трох плоскасцях

Каб зразумець рэальнасць, спазнаць праўду і пранікнуцца тым, што адбы-ваецца, трэба ўсяго толькі абліць думкі бруёй ўяўлення, і, як ні дзіўна, усё складанае раптам апынецца простым, усё загадкавае стане вытлумачальным.

Тая сталая жанчына, якую мне пашчасціла ўбачыць у музеі Парыжа, адразу прыцягнула маю ўвагу. Яна нерухома стаяла каля аднаго зімовага пейзажа, напісанага нейкім, напэўна, вядомым мастаком, што, калі шчыра, не так моцна

цікавіў мяне, як выраз яе твару, на які спадаў цень ад барвовага берэта. Яе бледна-ружовыя вусны былі падціснутыя ў нейкай незадаволенай форме, нібы асуджалі тое, што бачылі вочы, якія, як зоркі, гарэлі і з'ядалі пакрытыя снегам елкі і драўляныя хаткі. Людзі падыходзілі да карціны, любаваліся, а потым працягвалі свой шлях па музеі, а яна ўсё стаяла і глядзела, і да мяне ніяк не даходзіла, што ж яна там такое ўбачыла. Узнікла думка падысці і спытаць наўпрост, але знікла вельмі хутка, таму што з'явіліся сумненні, ці захоча яна наогул адцягваць на мяне ўвагу, можа, яна раззлуецца ці захвалюецца. Карацей, я засталася назіраць збоку. Яе рукі ў чорных доўгіх пальчатках былі самкнутыя за спінай, якую пакрывала чорнае футра, а правая нага была адстаўлена ўбок — мусіць, каб не рухацца было лягчэй, бо, здаецца, гэта і з'яўлялася яе ўстаноўкай. Белая, як снег на карціне, маленькая, як тыя домікі, сумка адна давала зразумець, што жанчына зусім не статую: яна калыхалася з боку ў бок, нібы маятнік вялікага гадзінніка.

Былі нейкія планы ў мяне ў той дзень. Складана ўспомніць, што менавіта здавалася мне тады важным, але ніяк не атрымлівалася ўгаварыць сябе прайсці ў наступную залу. Гэтая жанчына, нават не здагадваючыся пра маё існаванне, моцна трымала каля сябе, не дазваляючы зрушыцца з месца, прымушаючы стаяць з ёй і глядзець на пейзаж. Давялося абхітрыць сябе, прыдумаць яе гісторыю, інакш мозг не дазволіў бы працягваць шлях. Каб справіцца з задачай, трэба было проста ўбачыць нешта незвычайнае ў карціне, зразумець, што так важна для гэтай жанчыны, а потым проста ўсміхнуцца сабе, бо таямніца адкрылася.

У мяне атрымалася падкрасціся бліжэй, каб лепш бачыць снежную зіму, аднак ніякіх думак не ўзнікла. Нешта прыдумаць трэба абавязкова! Справа пайшла дзякуючы простым лічбам. Хатак аказалася чатыры, елак — восем, дзве сцяжынкi. Гэта бачыць кожны. Але яна (мой погляд хутка прабег па яе твары, які таксама наблізіўся да мяне) бачыла зусім іншае. Трэба глядзець глыбей.

У хуткім часе з'явіліся сем'і, якія абедалі ў сваіх хатах, мноства пралесак, якія хаваліся пад мяккім снегам, прамяні сонца, якія праціскваліся скрозь густыя галіны.

Дастаткова?

Не.

Тады на карціне паўстала сумная настальгія, наіўная радасць, вартае жалю раздражненне і яшчэ крыклівая цішыня.

Хопіць?

Адказ адмоўны.

Захацелася зноў паспрабаваць адшукаць падказку на твары жанчыны, але аказалася, што замест яе ўжо стаіць маладая пара. Яна знікла, так і не даўшы ніякіх тлумачэнняў. Слёзы ледзь не паліліся з вачэй. Маладыя людзі ўсё любаваліся і любаваліся прыродай, ажно ў мяне нават паўстала пачуццё рэўнасці.

Хлопец раптам нешта шапнуў сваёй спадарожніцы, яна кіўнула і сказала, што пачакае тут, пасля чаго малады чалавек хуткімі крокамі кудысьці накіраваўся. Дзяўчына засталася адна разглядаць елкі і хаты.

Іхнія позы супадалі. Больш за тое, сумка гэтай маладой асобы таксама была белага колеру.

Вось і з'явілася доўгачаканая падказка.

Мае вочы зноў глядзелі на карціну, але, па шчырасці, яна мне і не патрэбная была.

Ён сыйшоў у разгар зімы, пакінуўшы яе адну ў маленькай вёсцы каля вялікага і цёмнага лесу, паабяцаўшы вярнуцца. Можа, гэта была вайна, можа, гэта быў звычайны працоўны дзень, можа, ён адправіўся з сябрамі на паляванне. У любым выпадку, яна яго больш не бачыла. Але хіба хто–небудзь перастае спадзявацца нават глыбока–глыбока ў душы? Яна паслухмяна чакала суткі, месяц, год, дзесяць гадоў. Яна выправілася ў горад кахання, спадзеючыся ўбачыць яго, бо тут закаханыя знаходзяць адзін аднаго. Яна ўбачыла карціну і вярнулася ў той фатальны дзень. І нечакана для сябе зразумела, што яе каханне ператварылася ў музейны экспанат, што яму няма месца ў сучаснасці. Зараз гэта мінулае.

Яна змірылася. І пайшла.

Таксама як і я. Трэба было спясацца ў гатэль, каб хутчэй напісаць апаਵяданне па гэтай сумнай, але цудоўнай гісторыі, напоўненай пачуццямі і фантазіямі.

Ульяна Зяткіна
МГОЛ №3, 11 «О» клас

Заяўка на Парнас

Падарожжа да Скарыны

Дзверы ў пакой ціхенька адчыніліся, і зялёнае вока зазірнула ў шчыліну. Яно з цікаўнасцю агледзела пакой. Дзверы адчыніліся яшчэ шырэй, і рудое кацяня накіравалася да ложка, на якім нехта спаў. Малое заскочыла на коўдру і асцярожна прайшло да падушкі. Хацела даведацца, хто ж так салодка спіць. А гэта была дзяўчынка гадоў дзевяці. Коцік абнюхаў валасы, пасля яго нос і вусы прайшліся па шчацэ і дабраліся да кірпатага носіка. Носік заварушыўся, зморшчыўся, у гэты момант расплюшчыліся вялікія блакітныя вочы.

— Добрай раніцы! Які ты прыгажун! — пачуў малы.

Каток зажмурыўся і хацеў даць лататы, але маленькая ручка пачала яго гладзіць па спінцы. Малы ад давальнення замуркатаў.

У гэты момант у пакой зазірнула бабуля.

— Ужо прачнулася, Манечка? Напэўна, гэты нягоднік разбудзіў, пазнаёміцца з табой не цярпелася, — бабуля села на край ложка.

— Што ты, бабуля, я сама прачнулася, — Маша ўскочыла і моцна абняла бабулю. — Як я сумавала па табе, бабуля! Затое цяпер усё лета буду жыць у цябе.

— Вырасла як, схуднела, — бабуля не магла наглядзецца на любую ўнучку. — Зараз снедаць будзем. Адкармлю цябе, малачка сапраўднага пап'еш, да чалавека падобная станеш.

— Ой, бабуля, а цяпер я да каго падобная? — засмяялася дзяўчынка.

Бабуля толькі ўсміхнулася.

— А Янінка ўжо прыехала?

— Прыехала! Учора некалькі разоў прыблягала, усё спадзявалася, што ты раней прыедзеш. Хутка прымчыцца, — сказала бабуля.

Бразнулі веснічкі, і пачуліся таропкія крокі па двары.

— А вось і бяжыць сяброўка твая, лёгкая на памін.

Маша выбегла насустрач Янінцы. Сяброўкі моцна абняліся.

— Ой, Машка, як доўга ты не прыезджала! А я ўсё чакала, чакала цябе, а ты не ехала, — зазвінеў галасок Янінкі.

Але бабуля не дала сяброўкам адразу пачаць размову, паклікала іх снедаць. Пад'еўшы смачных аладак, дзяўчынкі селі на канапу і наперабой расказвалі навіны. Бабуля пайшла на агарод, а Рыжык зручна ўладкаваўся на каленях у Машы.

Раптам за печкай штосьці грукнула і зашамацела. Дзяўчынкі змоўклі і насцярожыліся. Кацяня імгненна саскочыла на падлогу і кінулася за печку. Там пачулася нейкая валтузня, і з-за печкі нечакана выбег маленькі дзядок, а за ім кот.

— Ну, што ты прычапіўся да мяне? — закрычаў стары, уцякаючы ад кацяняці. — Ратуйце!

Маша схапіла Рыжыка. Дзіўны чалавечак ўбачыў збянтэжаных дзяўчынак.

— Што вочы вылупілі? Дамавіка не бачылі ніколі? — спытаў ён у сябровак.

— Не... ні..., — Маня не змагла вымавіць ніводнага слова.

— Ніколі, — першай апамяталася Яначка.

— Тады давайце знаёміцца. Я — Трыфан, па-простаму Трышка, — сказаў дзядок.

Маша і Яна здзіўлена глядзелі на дамавіка.

— А я — Марыя, а па-простаму — Маша, або Маня. А гэта мая сяброўка, Янінка. А вы сапраўды дамавік? — нарэшце апамяталася дзяўчынка.

— Самы што ні ёсць сапраўдны дамавік! І прадзед мой дамавік, і дзед, і бацька! Усе мы дамавікі! — з гонарам сказаў чалавечак. — А я вас ужо шмат гадоў ведаю. Раслі вы ў мяне на вачах, толькі бачыце мяне ўпершыню. Вось і пазнаёміліся нарэшце!

— А ў маёй бабулі дамавік жыве? — асцярожна спытала Яніна.

— Вядома, мы ў кожным доме жывём. У тваёй бабулі жыве мой сваяк Ціхан. Ён у нас злёгка з прыбабахам. Вельмі ўжо любіць кніжкі. Усю маю бібліятэку перачытаў, — засмяяўся Трышка.

— Я вось таксама чытаць вельмі люблю. Так што, па-вашаму, я таксама з дзівацтвамі? — пакрыўджана сказала Яніна. — Гэта, між іншым, вельмі нават карысна і цікава чытаць. Шмат будзеш ведаць.

— Я і не кажу, што чытаць шкодна. Проста Ціхоня, калі зачытаецца, забывае пра ўсё на свеце, нават пра абавязкі дамавіковыя. Асабліва любіць Ціхан, калі ты

прыязджаеш і новыя кнігі прывозіш. Ты толькі кніжку адкрыеш, ён адразу на плячо да цябе лезе і чытае разам, — сказаў дамавік.

Яніна дакранулася да пляча. Няўжо яна і праўда не адчувала, што нехта там сядзеў?

— Прабачце, Трыфан, вы казалі, што ў вас ёсць свая бібліятэка? — не пераставала здзіўляцца Манечка. — Цікава, а якія кнігі дамавікі любяць чытаць?

— Якія кнігі, пытаеце? А вось пайшлі ў госці, пабачыце. Такія кнігі вы нават не ў кожным музеі знойдзеце, некаторыя ў адзіным экзэмпляры захаваліся, — запрасіў дамавік.

Яніна і Маня не зразумелі, як прайшлі ў маленькія дзверы за печкай і апынуліся ў жытле дамавіка. Перад імі адкрыўся невялікі пакой, у якім акрамя ложка, стала і крэслаў нічога не было.

— А дзе ж ваша бібліятэка? — Яніна ўважліва разглядала пакой.

Трышка адхінуў фіранку, за якой апынулася шафа, застаўленая старадаўнімі кнігамі. Некаторыя з іх былі проста велізарнымі.

— Можна паглядзець? — ціха спыталіся дзяўчынкі.

— Толькі вельмі акуратна. Многія кнігі, як кажуць цяпер ручной работы, эксклюзіўныя. Бо раней іх перапісвалі і збіралі ў скрутки, пазней пісалі на асобных лістах, якія зшываліся ў кніжку. А яшчэ пазней на драўляных дошчачках выразалі літары, словы і нават малюнкi, толькі ў адваротным адлюстраванні, на іх наносілася фарба, і дошчачка накладвалася на паперу, прыціскалася і адпрасоўвалася, асобныя лісткі склейваліся — і зноў кніжка атрымлівалася. Людзі са старажытнасці імкнуліся да пісьменнасці. Вось і прыдумлялі, як гэтую пісьменнасць распаўсюдзіць сярод народа.

— Нам пра гэта настаўніца ў школе раскажвала. А адкуль у вас гэтыя кнігі? — спытала Яніна. — Вы б іх перадалі ў музей які, каб усе маглі іх убачыць, прачытаць?

Трыфан ўздыхнуў.

— Мой прадзед быў вялікім кніжнікам. Жыў заўсёды ў дамах вучоных людзей, а пасля ў бібліятэцы пасяліўся. Кнігі шмат гадоў збіраў. Якую ўкрадзе ў нядбайных гаспадароў, калі ляжыць не да месца, якую выхапіць з печы, каб не спалілі, а некаторыя кнігі яму ў падарунак дамавікі прыносілі, ведаючы пра яго любоў да чытання. Пазней ён перадаў усе кнігі мне ў спадчыну. Толькі я не ўсю яго бібліятэку захаваў. Як толькі даведаюся, што людзі вывучаюць які-небудзь старадаўні замак або царкву і шукаюць матэрыял пра іх, то сам занясу або папрашу каго-небудзь з дамавікоў падкласці патрэбную кнігу на бачнае месца. Іншым добрым людзям на гарышча ці ў камору кнігі падкладваю. Людзі знаходзяць, радуюцца. Па тэлевізары ў навінах распавядаюць, вывучаюць іх, артыкулы ў газетах пішуць. А потым у музей або ў бібліятэку перадаюць, каб усе маглі паглядзець.

— Вось добра. Ой, глядзіце, а ў гэтай кнізе ўжо і малюнкi, і каляровыя літары. Прыгожа як надрукавалі! Шкада, што на незразумелай мове, — Яначка асцярожна перагортвала старонкі вялікай кнігі.

— А незразумелая яна, таму што на старабеларускай мове надрукавана кірылічным шрыфтам. Але Скарына зрабіў яе зразумелай менавіта для тагачасных простых людзей. Ён хацеў, каб і яны вучыліся грамаце. Праўда, першыя кнігі друкаваў Скарына ў Празе. Мой прадзед жыў у доме яго бацькі Лукі Скарыны. А як даведаўся ён, што Францішак збіраецца ехаць вучыцца, дык адразу маёмасць сваю склаў у куфар і паехаў разам з маладым Скарынам.

Дзяўчынкі з цікавасцю слухалі аповед дамавіка.

— А хочаце ўбачыць Скарыну і яго друкарскі станок? — нечакана спытаў дамавік.

— Вядома, але як мы трапім на пяцьсот гадоў назад? — адначасова спыталі дзяўчынкі.

— Мы, дамавікі, сёе-тое ўмеем, — загадкава ўсміхнуўся стары. — Ідзіце за мной.

Дзяўчынкі раптам заўважылі, што шафа з кнігамі трохі павярнулася — і адкрыўся ўваход у іншы пакой.

— Толькі ціха... — прашаптаў Трышка.

Ён расчыніў дзверы шырэй, і сяброўкі ўбачылі высокага светлавалосага мужчыну ў доктарскай мантыі і берэце каля вялікага друкарскага станка. Мужчына трымаў у руках ліст паперы. Вакол яго стаяла некалькі чалавек майстравых.

— Дабро, — пачулі голас Скарыны дзяўчынкі. — Вось і першы ліст надрукавалі. Запомніце сённяшні дзень, другі мае. Кніга адкрые нашым людзям свет, які яны не могуць убачыць, але спазнаюць з дапамогай друкаванага слова. А яшчэ я жадаю праз кнігі слова Божае явіць, вучыць добры люд. Толькі трэба прыкласці шмат сіл, каб многа кніг надрукаваць, сёння будзем тварыць, каб скончыць хутчэй першую кнігу і пачаць новую.

— Шмат паперы закуплена, шрыфты і фарбы гатовыя, работнікі нанятыя. Дзень і ноч працаваць будзем, каб службу саслужыць і цуд людзям хутчэй прадставіць.

— Хораша і прыемна чуць такія словы. Ну, з Богам! Зачын малы, ды пачын вялікі, — Скарына павярнуўся да станка, ўставіў другі ліст у рамку і апусціў яе на шрыфт. Майстры ўклаў рамку пад прэс, а другі майстры пацягнуў на сябе рычаг, каб адбітак выразнейшы атрымаўся.

Карцінка растала ў паветры, дзверы зачыніліся. Дзяўчынкі быццам ачомаліся ад сну.

— Трыфан, скажыце, а мы, праўда, пераляцелі на пяцьсот гадоў таму? — спытала Маша.

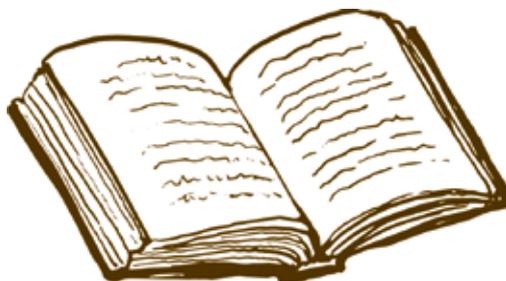
— Вядома, праўда, — сказаў Трыфан пазяхаючы. — А цяпер бывайце, стаміўся я ад доўгай размовы. Нам, дамавікам, днём наогул спаць трэба. У наступны раз у госці заходзьце.

— Дзякуй вам, Трыфан, — хорам казалі дзяўчынкі і азірнуліся. Дамавіка нідзе няма, яны ў сваім пакоі, а Рыжык спіць на канапе. Сяброўкі здзіўлена паглядзелі адна на адну.

— Можа гэта ўсё нам прыснілася? — спытала Яніна.

— Аднолькавыя сны наўрад ці сняцца адначасова, — сказала Маша.

У руках яна трымала друкаваны ліст з Бібліі з яшчэ не прасохлай фарбай.

Маргарыта Садоўская

Алёна Беланожка

Месяц чакае гасцей

Працяг (пачатак — у №4)

«Федэрацыю» будавалі не адзін год. Цудоўны чатырохмесны касмічны карабель павінен быў даставіць зямны экіпаж на Месяц. Першы месяцовы экіпаж дваццаць першага стагоддзя!

Чацвёра лепшых касманаўтаў прайшлі доўгі курс падрыхтоўкі і зараз былі цалкам гатовыя зрабіць свае першыя крокі па цёмнай, як графіт, пыльнай і пустынай паверхні Месяца. Найноўшыя скафандры прайшлі ўсе выпрабаванні, тубы з касмічнай ежай пагружаны на борт, а з усіх радыёпрымальнікаў гучала песня «Канікулы на Месяцы», створаная ў гонар будучых каланізатараў зямнога спадарожніка.

Месяц чакаў гасцей. Да яго было тры дні палёту, але людзі не наведвалі яго больш за сорок гадоў! Ён смуткаваў.

«Федэрацыя» павінна была адправіцца на Месяц ужо напрыканцы тыдня. Яе старт з касмадрама «Усходні» збіраліся трансліраваць у прамым эфіры ўсе тэлеканалы краіны.

— А вы будзеце глядзець запуск «Федэрацыі»? — пацікавілася Маша.

— Калі? — спытаўся Сева.

— У пятніцу.

— У пятніцу чэмпіянат па боксе. Сева, ты абяцаў глядзець чэмпіянат разам са мной! — нагадаў Пашка.

— Вы што! Гэта ж першая месяцовая экспедыцыя за паўстагоддзя! Уся краіна, увесь свет гэтага чакае, а вы прыдумалі — бокс глядзець! — абурылася Маша.

— Добра касманаўтам: паляцеў на Месяц і гуляй там сабе, капай пясок рыдлёўкай! А нам тут, на Зямлі, неяк трэба выжываць, — сказаў Пашка ў адказ.

— Ладна, досыць трашчаць. Лепш прывядзіце ў парадак Сонечную сістэму! — Маша перавяла позірк наверх, на шафу, дзе пыліўся макет.

Сева паслухмяна кінуў, стаў на крэсла і, намагаючыся захаваць раўнавагу, пацягнуўся да Сонечнай сістэмы.

Раптам дзверы кабінета тоненька скрыпнулі. Увайшла Таня. Яна была ў блакітнай сукеначцы, з маленькім бліскучым заплечнікам — зусім як казачная фея з мультыка, не хапала толькі перламутравых крыльцаў за спінай. Гэтая вопратка пасавала ёй куды болей, чым школьныя форменны касцюм і аграмадны заплечнік, набіты кнігамі так, што ледзьве зашпільваўся.

— Котаў? Смірноў? А вы што тут робіце? — здзівілася Таня.

Сева збянтэжыўся, згубіў раўнавагу і загойдаўся на крэсле. Каб не ўпасці, ён ухапіўся за макет Сонечнай сістэмы, а дакладней — за планету Сатурн, таму што яна была бліжэй за астатнія. Сонечная сістэма спаўзла з шафы і грывнула на падлогу. Планеты і іх спадарожнікі пакаціліся па кабінэце, як мячыкі. Сева зажмурыўся і застыў на стуле, моцна сціснуўшы ў руцэ знешняе кальцо Сатурна.

— Што вы нарабілі! — ускрыкнуў Саша.

— Якія вы нягеглыя! — Маша кінулася збіраць з падлогі планеты і спадарожнікі.

— Да ноўтбукаў нават не падыходзьце! — папярэдзіў Назар.

— Здаецца, на гэтым астраномія для нас скончылася, — прашаптаў Пашка.

Толькі Андрэй Мікалаевіч не стаў крычаць і злавацца. Ён сумна ўздыхнуў і сказаў:

— Наш рарытэт. Гэтай мадэлі было паўстагоддзя! Музейны экспанат. Зараз такую не купіш. Іншую, можа быць, можна знайсці, але такую ж — дакладна нельга.

— Ой! Як жа так! Гэта я вінаватая! — сказала Таня, якая так і засталася стаяць у дзвярах. — Я так рэзка ўвайшла, вось Сева і спужаўся. Андрэй Мікалаевіч, мы застанемся пасля ўборкі ўтрох з хлопчыкамі і ўсё адрамантуем. Праўда, Котаў?

— Ага. Я ўсё склею! — Сева адкрыў вочы, асцярожна злез са стула і падняў з падлогі Месяц.

Цэлую гадзіну з Севам і Пашкам ніхто не размаўляў. Калі ж уборка скончылася і ўсе юныя астраномы, акрамя новенькіх і Тані, разышліся па дамах, сябры збегалі ў кабінет працоўнага навучання за клеём і інструментамі. Пакуль іх не было, Таня расклала планеты і спадарожнікі ў правільным парадку.

— З табою, Сінічкіна, мы ўсё зробім вельмі хутка! — сказаў Пашка, калі хлопчыкі вярнуліся.

— Гэта жудасна. Я б ніколі з вамі не засталася, але пабаялася, што вы прылепіце Месяц да Нептуна, а Марс і Венеру увогуле пераблытаеце. На мяне зараз сябры глядзяць як на дыверсантку. Мне сорамна, што я ваша аднакласніца! — сумна сказала Таня. — І нашто вы толькі сюды прыйшлі? Толькі не маніце, што раптам зацікавіліся астраноміяй!

Сябры пераглянуліся.

— Э-э... ведаеш, Таня... — сказаў Пашка, прыдумляючы, што б такое схлусіць. — Мы з маім братам біліся аб заклад, што я... не змагу падцягнуцца сто разоў. І я не змог, і Котаў таксама не змог. Мы удвох і пяцьдзясят разоў не падцягнуліся. Карацей, цяпер мы ходзім у клуб астраноміі, а брат з нас кпіць. Гэта на ўсё лета! Жах. Але спрэчка ёсць спрэчка. Справа гонару!

Сева насупіўся і кінуў.

Юныя астраномы заняліся макетам. Яны вазіліся тры гадзіны, стаміліся, агаладалі, перапэцкаліся клеем з галавы па самыя пяты, але Сонечную сістэму ўсё-ткі адрамантавалі.

— Вось! Як новенькая! — з гонарам сказаў Пашка. — Прымай работу, Сінічкіна!

Таня яшчэ раз уважліва аглядзела макет, кінула і сказала:

— Добра. А зараз акуратненька пастаўце макет назад на шафу і больш ніколі ў жыцці не дакранайцеся да яго! І вось што яшчэ. Сёння вы павінны прайсці абрад пасвячэння.

— Пасвячэння? — здзівіўся Сева.

— Так. Каб вы сталі сапраўднымі астраномамі, трэба прайсці абрад пасвячэння. Гатовыя?

Сябры кінулі.

— Калі так, то сустракаемся ў дзесяць гадзін вечара за цяпліцай пад язінам. Глядзіце ж, не спазняйцеся!

Сінічкіна накінула свой бліскучы заплечнік на плячо і хутка выйшла з кабінета.

— Дзівакі гэтыя астраномы. Як быццам без пасвячэння нельга глядзець на неба! — паціснуў плячыма Пашка.

— Напэўна, пасля пасвячэння неба выглядае зусім па-іншаму. Давай лепш пагартаем кніжку «Астраномія для пачаткоўцаў», — прапанаваў Сева.

— Слухай, а ты падцягнешся сто разоў? — спытаўся Смірноў.

— Не ведаю.

— Пойдзем на турнікі, праверым? — прапанаваў Пашка сябру, і Сева пагадзіўся.

Калі на горад апусцілася ноч, за школьнай цяпліцай пад пахучым язмінам сабраліся «бывалыя» астраномы і двое пачаткоўцаў. Не было толькі Андрэя Мікалаевіча. Астраномы сталі ў кола. Слова ўзяў Саша. Ён паважна сказаў:

— Сёння мы прысутнічаем на цырымоніі пасвячэння, каб прыняць у наша таварыства двух новых братоў. Ці гатовыя вы, Павел і Усевалад, прынесці клятву і выканаць усе заданні старэйшын?

— Гатовы! — адказалі Сева і Пашка.

— Прынясіце нашу Свяшчэнную кнігу!

Маша паднесла Астранамічны Каляндар.

— Зараз пакладзіце правую руку на кнігу і паўтарыце за мной! — загадаў Саша.

Сева з Пашкам паклалі далоні на Каляндар і падрыхтаваліся.

Саша адкашляўся і пачаў чытаць клятву:

— «Мы, юныя прыхільнікі гордай Музы Ураніі, у гэты знамянальны час, уступаючы ў свяшчэнны легіён астраномаў, прыносім ёй абет вернасці і, прыклаўшы далоні да Кнігі Ведаў, клянёмся!»

— ...Клянёмся! — паўтарылі Сева і Пашка.

— «Клянёмся ўсімі фундаментальнымі пастаяннымі служыць ёй як узброеным, так і няўзброеным вокам!» Клянецца?

— Клянёмся!

— Першае заданне! — абвясціў Саша.

Крок наперад зрабіла Таня.

— Назавіце сузор'і, па якіх Сонца праходзіць за год! — сказала яна.

— Гэта значыць, задзякальныя? — удакладніў Сева.

— О, гэта я лёгка! — абрадаваўся Пашка. — Мая мама вельмі любіць гараскопы. Значыць, так. Авен, Цялец, Блізняты, Рак, Леў, Дзева...

Пашка пералічваў сузор'і, загінаючы пальцы. Як толькі ён спыніўся, каб зрабіць удых, Сева падхапіў:

— Вагі, Скарпіён, Стралец, Казярог, Вадалей, Рыбы! Усё?

— Пачакай, не ўсё! — крыкнуў Пашка. — Там яшчэ ёсць адно нейкае. Мама так бацьку кліча. Як жа яго. А, успомніў! «Змеяносец ты мой!» Змеяносец! Вось. Трынаццатае сузор'е. Яно ў Задзяк не ўваходзіць. Мама ў газеце вычитала. А ў бацькі якраз дзень нараджэння ў лістападзе. Ну вось ён і Змеяносец.

— А бацька твой як маму кліча? — пацікавілася Таня.

— А калі як. Калі кобра, калі — гадзюка, — адказаў Пашка.

— Заданне залічана, — сказала Таня і вярнулася на месца.

— Працягнем цырымонію! — сказаў Саша. — Паўтарыце: «Клянёмся, калі ўбачым дзве зоркі там, дзе раней была адна, не крычаць "Эўрыка!", пакуль не выльем сабе на галаву ядро халоднай вады!»

— Клянёмся! — паўтарылі Сева з Пашкам.

— Выпрабаванне нумар два! — абвясціў Саша. — Яго правядзе Назар.

Назар забег за язмінавы куст і адразу ж вярнуўся, трымаючы ў кожнай руцэ па вялікім вядры з вадой.

— Вада! — сказаў Назар. — Крыніца жыцця. Астраномы шукаюць на новых планетах ваду. Зычым і вам знайсці яе!

Саша і Назар апракінулі на галовы Севы і Пашкі па вядры вады. Котаў і Смірної завіскаталі і прыняліся хапаць вуснамі паветра: вада была не проста халодная, а з кубікамі лёду.

— Мне лёд за каўнер трапіў! — крыкнуў Пашка і заскакаў, каб вытрасці лядышку з-пад майкі.

— Працягнем! — няўмольна сказаў Саша. — «Клянёмся ніколі не блытаць аб'екты ў акуляр, Алгол з Алголем, Эйнштэйна з Эйзенштэйнам, а Марс — з Палярнай зоркай!» Клянецца?

— Клянёмся! — адказалі Сева і Паша, стукаючы зубамі.

— Наступнае заданне!

Наперад выйшла Маша і сказала:

— Знайдзіце на небе Палярную зорку і накіруйце на яе падзорную трубу!

— Я чытаў! Я ведаю, як яе знайсці! — абрадаваўся Сева. — Трэба знайсці Вялікую Мядзведзіцу, такі вялікі коўш, а над ім будзе Малая Мядзведзіца — таксама коўш, але меншы! І вось на самым канцы ручкі гэтага малога каўша і будзе Палярная Зорка! Яна заўсёды застаецца на сваім месцы, а зоркі Паўночнага неба круцяцца вакол яе!

Сева ўважліва агледзеў неба і паказаў на Палярную зорку:

— Вось яна! А дзе тэлескоп?

— Не ведаю, — сказала Маша. — У кожнага апраўднага астранома павінен быць тэлескоп.

— А калі раптам няма, то што яму, астраному, рабіць? — спытаўся Пашка.

— Ну, ёсць тут недалёка адзін тэлескоп. У нашым клубе.

— І што жа, нам трэба адтуль яго прынесці? Але школа зачынена, там зараз вартаўнік! — сказаў Сева.

— Вам трэба прынесці сюды падзорную трубу і накіраваць яе на Палярную зорку. Гэта маё заданне, — сказала Маша і замаўчала.

Пашка пачасаў патыліцу і ўзяў сябра за локаць:

— Хадзем са мной. Ёсць думка.

Сябры пашапталіся і накіраваліся да уваходу ў школьны будынак. Пашка некалькі разоў пазваніў у дзверы.

Праз дзве хвіліны да дзвярэй, пазяхаючы, падышоў вартаўнік.

— Чаго вам трэба? — падазрона спытаўся ён.

Пашка схапіўся за живот і гучна прастагнаў:

— Вой, дзядзька Васіль, у мяне живот скруціла — баюся, дадому не дабягу!

Вартаўнік адамкнуў дзверы:

— Давай, толькі хутка, шусь! Небарака. І ты заходзь, не басцяйся сярод ночы адзін на вуліцы! — сказаў дзядзька Васіль Севу. Сева кінуў і забег унутр.

— Вы чаго такія мокрыя? — дзядзька Васіль падышоў да стэнда з ключамі і ўзяў ключ ад прыбіральных.

— У лужыну ўваліліся! — адказаў Пашка і застагнаў.

— Гэта ж трэба! Дзе вы толькі знайшлі яе, тую лужыну. Дажджу два тыдні не было! Пойдзем, Смірной, я цябе правяду!

— Ды я сам, дзядзька Васіль!

— Ведаю я тваё «сам». А ў нас потым венцілі прападаюць! — сказаў вартаўнік і павёў Пашку ў прыбіральню.

Сева падбег да стэнда, схапіў ключ ад клуба астраномаў і з усіх ног памчаўся наверх. Патрапіўшы ў кабінет, ён выхапіў тэлескоп з пад фікуса, узваліў трубу на плячо і, як гепард, праз тры прыступкі, пабег уніз. Затым ён павесіў ключ на стэнд, выбег са школы ды забег за вугал будынка.

Хутка да яго далучыўся Пашка.

— Слухай, Пашка, — сказаў Сева, як аддыхаўся. — У нас жа відэакамеры паўсюль. Будзе скандал.

— Не будзе! — махнуў рукой Пашка. — Камеры працуюць у вучэбны час і толькі днём. За намі сочаць, каб мы не білі адзін аднаго і не псавалі школьную маёмасць. На лета іх адключаюць у мэтах эканоміі. Хіба ты не ведаў?

— Цяпер ведаю, — сказаў Сева.

Калі Сева з Пашкам вярнуліся з падзорнай трубой да язмінавага куста, там нікога не было. Толькі на язіне віселі два чыстыя, хрумсткія махровыя ручнікі і нататка. Пашка зняў паперку з галінкі і прачытаў услых:

— «Клянiцеся, сыходзячы, гасiць святло, падаючы, не хапацца за тэлескоп і не датыкацца да таго, што вас не датычыцца! У iмя Хабла, Кеплера і Магутнага Радыеастрона абвяшчаем вас Пасвечанымi ў Астраномiю!» Вось гады. Збеглі!

— А можа, гэта частка рытуала, — сказаў Сева і навёў тэлескоп на Палярную зорку. — Глядзі, Пашка! Палярная зорка.

Пашка паглядзеў на неба.

— А ведаеш, Котаў, — сказаў ён, — неба і праўда стала iншым. І зорак на iм, як быццам, пабольшала. Або я проста раней не заўважаў...

Наступная раніца пачалася для юных астраномаў яшчэ больш незвычайна, чым папярэдня. Калі ўсе былі ў зборы і складалі план заняткаў на лета, у кабiнeт увайшла Сонечка.

Сонечка была дачкой вельмі важнага чалавека. Настолькі важнага, што яго iмя ў горадзе вымаўлялі шэптам і з вялікай павагай. Сонечка вучылася ў самай моднай гарадской гiмназiі, само сабой, была выдатнiцай па ўсiх прадметах, і настаўнiкі ў яе былі самыя ветлiвыя і халёныя. Праўда, на алiмпiяды і навуковыя спаборнiцтвы Сонечку, па просьбе яе бацькi, усё-ткi не адпраўлялі. «Ад нерваў жанчыны робяцца непрыгожымi, — казаў ён. — А нам яшчэ мужа шукаць. Праўда, Сонечка?» І Сонечка згодна кiвала. Яна была прыгажуняй.

Таму, калі ў клубе з'явілася Сонечка, юныя астраномы вельмі здзiвіліся.

— Соня, ці не памылiліся вы дзвярамі? — спытаўся Саша. — Гурток па вышываннi ў суседнiм памяшканнi!

— Не хвалюiцеся, я да вас ненадоўга, — сказала Сонечка, не звяртаючы ўвагі на жартачкі. — На тыдзень.

— О, у нашых шэрагах зноў папаўненне! — радасна ўскрыкнуў Андрэй Мікалаевiч. — Захапленне астраномiяй — гэта цудоўна! Вы вельмі ўпрыгожыце нашу кампанiю!

— Захапленне? Змiлуйцеся. Я б сама нiзавошта! Я ўчора... карацей, я пайшла ўвечары гуляць без дазволу таты і вярнулася толькі ранiцай. Падумаць толькі,

што за гора! Але ж вы ведаеце майго тату. Ён сказаў, што ў якасці пакарання знойдзе мне самы сумны занятак на свеце. І купіў вось гэта. Гэй! — крыкнула Сонечка некуды ў калідор. — Не стойце там, давайце, уцягвайце гэтую бандуру! І паасцярожней, калі ласка: прадавец сказаў — крохае!

Два грузчыкі асцярожна ўнеслі чорны тэлескоп і паставілі яго сярод кабінета.

— Свабодныя! — скамандовала Сонечка. Грузчыкі, як ракі, спінамі наперад выйшлі прэч.

— Падзорная труба! — абвясціла Сонечка.

— Гэта ж... тэлескоп! Сістэмы Шмідта–Касэгрэна! — Андрэй Мікалаевіч узяўся за сэрца і прысеў на стульчык.

— Магчыма, — сказала Соня. — Тата ў гэтым не разбіраецца. Ён проста купіў самы дарагі.

Астраномы пачалі разглядаць цудоўны інструмент, які, напэўна, сама фартуна вырашыла ім пазычыць на цэлы тыдзень, у дадатак да Сонечкі. Яны захапляліся ўголас:

— Дыяметр аб'ектыва дзвесце восемдзсят міліметраў. Нічога сабе!

— Фокусная адлегласць дзве тысячы восемсот. Максімальнае карыснае павелічэнне — шэсцьсот шэсцьдзсят. Максімальная зорная велічыня — пятнаццаць! Вось гэта прыбор!

— А яшчэ камп'ютарны кантролер з вадкакрысталічным дысплэем. Абнаўленне праз Інтэрнет!

— Ого! База дадзеных на сорак тысяч аб'ектаў! І яшчэ свае можна дадаваць, чатыры сотні!

— Хуткасць навадзення — тры градусы за секунду! Зорная, месяцовая і сонечная хуткасці назірання.

— Не інструмент, а звер!

Сева і Пашка таксама падышлі бліжэй да тэлескопа.

— Тут сапраўднае тайнае таварыства са сваёй кодавай мовай, — прашаптаў Пашка. — Мы ў жыцці ў гэтым не разбяромся!

— Разбяромся, — адказаў Сева сябру. — Чалавек можа ўсё, калі шчыра гэтага хоча.

Сонечка некаторы час глядзела на астраномаў, а потым паведаміла:

— Значыць, так, спадар Чарноў. Я і гэты агрэгат паступаем да вас у распараджэнне да канца тыдня. Папа прасіў перадаць, што вельмі просіць вас навучыць мяне знаходзіць на небе Сонца і Месяц і адрозніваць іх паміж сабою.

— Чаму ж толькі Сонца з Месяцам? Я вам, Сонечка, і планеты пакажу, і зоркі, і далёкія галактыкі! — сказаў Чарноў.

— Вы лепш гэта ім пакажыце, — Сонечка абвясціла вачыма юных астраномаў. — А з мяне і Месяца хопіць. Шчыра кажучы, я б лепш правяла гэты тыдзень на палігоне. Страла б па банках, шклянках. А ў вас тут такая журба...

— На жаль, або на шчасце, да зорак звычайная куля не даляціць! Але ў мяне ёсць прапанова. Давайце сёння ноччу палюбуемся на Месяц! — звярнуўся Чарноў да ўсіх прысутных.

— Ура! — абрадаваліся астраномы.

— Сёння якраз поўня! — дадала Таня.

— Значыць, сустракаемся ў дваццаць тры гадзіны каля школы. Папярэдзьце бацькоў: сёння ў нас практычны занятак. Бяром тэрмасы і бутэрброды! — нагадаў настаўнік.

Заснавальнік
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда»

Галоўны рэдактар
Кацярына Вячаславаўна Захарэвіч

Рэдакцыйная калегія:
Іна Віннік, Алесь Бадак, Ірына Буторына, Валерый Гапееў,
Кацярына Глухоўская, Мікалай Грынько, Алесь Дуброўскі,
Уладзімір Ліпскі, Уладзімір Мазго, Алена Масла, Міхаіл
Мірончык, Кацярына Мядзведзева, Вікторыя Мянанава,
Вольга Праскаловіч, Наталля Пшанічная, Людміла
Рублеўская, Вольга Русілка, Алена Руцкая, Таццяна Сівец,
Раіса Сідарэнка, Святлана Сітнік, Аляксей Чарота, Таццяна
Швед, Віктар Якшык.

Адрас рэдакцыі
Юрыдычны адрас:
Рэспубліка Беларусь, 220013, г. Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.
info@zvyazda.minsk.by
Тэл./факс: 8 (017) 287-19-19.

Паштовы адрас:
Рэспубліка Беларусь, 220005, г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 39.
bjarozka@zviazda.by
http://www.maladost.lim.by/berezka
Тэл.: 8 (017) 284-85-24;
8 (017) 284-41-88.

Падпісныя індэксы:
74822 — індывідуальны
74888 — індывідуальны льготны для членаў БРПА
748222 — ведамасны
74879 — ведамасны льготны для ўстаноў адукацыі і культуры

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 210 ад 23.04.2013, выдадзенае
Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь

Выдавец
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом «Звязда».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч Сухарукаў

Рэдактары:
С. М. Курганова, М. М. Ізаітка
Мастацкі рэдактар:
Я. Д. Ваховіч
Тэхнічны рэдактар, камп'ютарная вёрстка:
Г. К. Кірэенка
Камп'ютарны набор:
А. Г. Кахноўская
Стылістычны рэдактар:
К. М. Бандурына

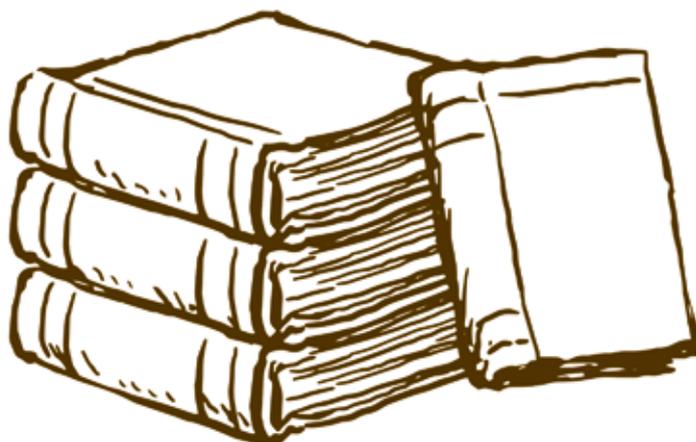
Падпісана да друку 16.05.2018 г.
Фармат 60x84 1/8. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 5,58. Ул.-выд. арк. 5,30.
Тыраж 656 экз. Заказ

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства
«БудМедыяПраект»
ЛП № 02330/71 ад 23.01.2014,
вул. В. Харужай, 13/61, 220123, Мінск, Рэспубліка Беларусь

© РВУ «Выдавецкі дом «Звязда», 2018

- 02 Табе навука. Куды вядзе Млечны Шлях
- 04 Гісторыя поспеху. Новы позірк
- 09 Level 80. У чатыры рукі
- 11 Hist. Хто, калі і навошта запальваў ліхтары ў Мінску (Гісторыя вулічнага асвятлення ў сталіцы)
- 16 Праектар. Чараўніцтва старога кіно
- 18 Сітуацыя плюс. Індывідуальны маршрут?
- 22 Нетэкст. Сучасны беларускі дэкаданс
- 27 Школа журналістыкі. Самы магутны паралізатар, або Пра шлях і пра страх
- 29 Школа журналістыкі. Размова з бабуляй
- 31 Верасок. Паэзія
- 35 Верасок. Проза. Карціна, намалёваная ў трох плоскасцях
- 37 Верасок. Проза. Падарожжа да Скарыны
- 41 Літаратурныя старонкі. Проза. Алёна Беланоўка. Месяц чакае гасцей

Тэма наступнага нумара — «Аб'ём».

**«Нашы Руіны»
Аўтарскі праект Уладзіміра Цвіркі**

Брэсцкая вобласць, Баранавіцкі раён, вёска Ястрамбель,
сядзіба Катлубаеў, канец XIX стагоддзя.

У кожным нумары часопісаў «Малодосць» і «Бярозка». Поўны камплект выяў будзе мець той, хто чытае абодва выданні.

Мой Калега КОТ

Дзень нараджэння на новай працы можа быць поўны прыемных сюрпрызаў...

